

Утверждено:
Директор МБОУ
(супериндирлиг)
им. М.И. Чебодаев
С.А. Сагатаев
Приказ № 120
2017

Утверждено:
Директор МБОУ
«Сутычский лирический ООШ»
им. М.И.Чебодаева
 Сагатаева Ю.Н.
Приказ № 120 от
«20» «04» 2024 г.

Составитель п
Сагал
учитель хакас
и л

2024-2025 учебный год

ЧАРЫДЫҖЛЫҖ ЧООХ

Тоҗынчан программа Хакас Республиканың ўғредіг пос (хакас) тілінең апарылчатхан тиксі ўғредіг организацияларының 5–11 класстарына «Пос (хакас) тілі» предметче тоҗынчан көзідімге федеральнай программа хоостыра иділген. Ол хакас тілін чахсы пілчеткен олғаннарны «Пос (хакас) тілі» (предметная область «Родной язык и родная литература») предметті ўғредеріне тимнелген.

Тоҗынчан программа Россия Федерациязының Минпросвещениезінің мындағ чарадығлары хоостыраалылған приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 18.05.2023 № 370 «Об утверждении федеральной образовательной программы основного общего образования» (зарегистрирован 12.07.2023 № 74223);

«Пос (хакас) тілі» ўғредіг предметче тоҗынчан программа ўғретчее мындағ тоғыс апарарға полызар:

- Федеральнай хазна ўғредіг стандартта көріл парған полған на ўғренчінің предметче алған ўғреніс салтарларын (личностнай), предметче алған ўғреніс салтарларынаң тузалан полчатханын (метапредметнай) паза предметче алған тиксі ўғреніс салтарларын пос (хакас) тілін ўғренген хоостыра чуртасха кирерге;

- ФГОС-ха паза олғаннарны чуртасха тиксі тимнир көзідімге программаа килістіре «Пос (хакас) тілі» ўғредіг предметті тиксі өөн ўғредіг синде ўғренгенінің көріл парған салтарларын класстар хоостыра көрерге;

- алынча алылған класстың пос ондайларын санға алып, предметче тоҗынчан көзідімге пирилген программанаң тузаланып, темалар хоостыра план пўдірерге. Полған на ўғренчінің предметче алған ўғреніс салтарлары (личностнай), предметче алған ўғреніс салтарларын тузалан полчатханы хоостыра салтарлар (метапредметнай) пос (хакас) тілі тиксі

ўғредіг организациязында ўғренілчеткеніне килістіре пірілчелер.

«Пос (хакас) тілі» ўғредіг предметтің тиксі чарыдии

Хакас тілі – Хакас Республиканың ікінчі хазна тілі, хакас чонның төреен тілі, тилекейдегі тіллернің пірсі. Ол чонның тіл алысчаң, аның төлдең төлге чыылған пілізін, сағыс-көгізін, хайраллап, өсметкен төлге читірчең тириі полча. Пос тілін өтіре пілгені, аннаң пос тузаланғаны хакас кізее пос чоңының чардығы полчатханын пілінерге полысча паза ағаа чуртаста, тоғыста, чайаачыда ізестіг төстег полча. Аннаңар, хакас тіліне ўғредер сурығларны наа оңдайнаң, сағамғы халых чуртасха килістіре пөгіп, аның практика сарин чахсыландырып, полған на уроқтың түзімін көдірерге кирек.

Хакас тілі Хакас Республиканың хазна тілінің функциязын толдырчатханы Хакас Республикада паза Россия Федерациязының пасха даа регионнарында чуртапчатхан полған на хакасха, тиксі хакас чоңына поғдархастыг полча. Хакас тілін пілгені паза аның аймах функциональнай көрімнерінең тузалан полчатханы, аның аймах стильлерінің пос оңдайлыг полчатханын паза хоос оңдайларын оңнапчатханы, хакас тілін аймах сфераларда паза ситуацияларда орта паза түзімнің тузалан полчатханы хакас кізее чон аразында, чуртастың аймах сариларында позын көзідерге полысча.

Хакас тілі, тіл алызар паза пос сағызын читірчең өөн функцияларны толдырып, кізілерге удур-төдір паза чон аразында теелізерге полысча, алынча кізінің чуртасха көрізін паза аның сағыс-оңнанызын төстепче паза пілісті, кибірлерні, тархынны хайраллачаң, төлдең төлге апарчаң өөн оңдай полча.

Хакас тіліне школада ўғреткені ўғренчінің нравственной паза тіл алысчаң культуразын чахсыландырына, аның интеллектуальнай паза чайаачы оңдай-

ларын, сағын полчатхан аймах оңдайларын тилідеріне көстегліг.

Хакас тіліне үгредерінің содержаниязсі ідөк үгрениңілернің тілнең тузалан полчатхан тиксі функциональнай пілістерін тилітче: хығыр полчатханын, хығырған текстті оңнапчатханын, аймах тексттернең тузалан полчатханын, текстті паалап, аннаңар чоохтап, поэзияның пілізін алғыт полчатханын, чуртаста аралас полчатханын. Чоох хоостыра паза текст хоостыра тоғыс хакас тілін школада үгредерінің өөні полча.

«Пос (хакас) тілі» үгредіг предметті үгрениер пөгиннер

Хакас тілін өөн тиксі үгредіг программалары хоостыра үгрениер **пөгиннер**:

– тиксі Россияның кізісі полчатханын оңниры паза аны пілінері, чир-сууна хынызын көзіт полары, хакас тілі Хакас Республиканыу хазна тілі полчатханын аарлиры; хакас тіліне хакас чонның духовнай пайын паза сағызын көзітчең, тіл алысчаң паза піліс алчаң оңдайын (піліп) оңнанып теелері; хакас культуразын, Хакас Республикада паза тиксі Россия Федерациязында чуртапчатхан прай чоннарның культуразын паза тіллерін аарлап пілері;

– хакас тілі посты тилідер, кізілернең теелізер тиріг полчатханын пілері;

– хакас тілінің пүдізін, аның пос оңдайын, стиль саринаң пайын пілері; хакас литература тілінің синнерін паза чоох кибиірлерін пілері; постың сөстіг чыындызын пайыдары паза аннаң поэзияның чооғында аймах-пасха грамматика формаларында тузалан пілері; постың орта пазар паза танығлар турғызар көнігістерін тиреңнет полары; чоохтанар оңдайларын чахсыландыраарға күс-тенері;

– постың чооғын паза аймах-пасха ситуацияларда кізілернең тіл алызар ондайларын тилідері; хакас тілін піліс алар тиріг чіли пілгені; хакас тілінең сағынарға, тиңнестіріглер, үзүріглер, салтарлар идерге үгренері;

– үгрөнчлілернің функциональнай пілістерін тилідері: информация тилірі, піліс табары паза оларнаң тузалан полары, кирек нимелерні табары; аймах-пасха тексттернең тузаланары, текстті үзүрері, аны оңнап полчатханын көзідері, тексттің пүдізін, тузазын, хайдағ пөгіннең пазылғанын паза тіл ондайларын чарыдары.

«Пос (хакас) тілі» үгрөдіг предметтің үгрөдіг пландағы орны

Тиксі өөн, ортымах үгрөдігнің Федеральнай хазна үгрөдіг стандарттары хоостыра «Пос (хакас) тілі» үгрөдіг предмет «Родной язык и родная литература» предметнай областьха кірче.

«Пос (хакас) тілі» үгрөдіг предметке пазылған тоғынчаң федеральнай программаа килістіре тимнелген.

Полған на үгрөдіг учреждениезінің үгрөдіг планы, пос алынча тимнеліп, чарадылча. Пос тілінең үгрөдіг апарылчатхан үгрөдіг планы хоостыра «Пос (хакас) тілі» үгрөдіг предметті үгрөнөріне **5–9 класстарда 510 ч** пирілче.

5–9 класстарда хакас тіліне үгрөдеріне частар піди үлестірілче:

- 5-чі класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 6-чы класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 7-чі класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 8-чі класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 9-чы класста – 68 ч (2 ч неделяда).

«ПОС (ХАКАС) ТІЛ» ЫҒРЕДІГ ПРЕДМЕТТІН ӨӨН СОДЕРЖАНИЕЗІ ПАЗА ТЕМАЛАР ХООСТЫРА ЧАРЫЛЧАТХАНЫ

70.6. 5-чі КЛАСС (102 ч)

70.6.1. Хакас тілінеңер тиксі оңнағ (2 ч)

Хакас тілі – Хакас Республиканың хас-хаңаннаң орныххан чонының удур-төдір тіл алызар тирии. Хакас тілінің пайы паза хоос оңдайлары (1 ч).

Лингвистика – тілдеңер наука (1 ч).

70.6.2. Тіл паза чоох (4 ч)

Олаңай паза пазылған чоох. Пір кізінің, ікі кізінің паза көп кізінің чооғы.

Чоох тоғызының көрімнері (чоохтанары, истері, хығырары, пазары) паза оларның пос оңдайлары.

Чуртаста полған нимелер хоостыра, паспин, пір кізінің чооғын пүдірері, пос (хакас) тілінең научнай, ығредіг, хоос литература паза научно-популярнай литература хығырары.

Хығырған паза искен текстті көрбин чоохтиры, ол санда чоохтапчатхан кізінің сырайын алыстырып.

Тіл темазынча (ығренген темаларча) паза чуртаста полған нимелер хоостыра ікі кізінің чооғында аралазары.

Хакастарның кибірли изеннезер, анымчохтазар оңдайлары, сурыныстары, алғыастастары.

Хығырған паза чуртаста полған ниме хоостыра чоох, полталығ хоос пүдірері.

Тыңнирының көрімнері: ығредігліг, танызығлығ, тиксі.

Хығырығның көрімнері: ығредігліг, танызығлығ, тілегліг, ан. п.

70.6.3. Текст (4 ч)

Текст паза аның пілдіріглері. Тексттің темазы паза аның өөн сағызы. Кішіг тема. Тексттің өөнін пүдірчеткен сөстер.

Чоохтың тузазы хоостыра көрімнері (чарыдығлығ, іскірігліг, паалағлығ), оларның пос ондайлары.

Тексттің пүдізі. Абзац – текстті смысловой чардыхтарға чарчаң ондай.

Чоохтағларны паза тексттің чардыхтарын палғалыстырчаң ондайлар: сөстің формалары, пір төстіктіг сөстер, синонимнер, атонимнер, сырай местоимениелері, сөстернің хаталызы.

Текстті сағыс хоостыра үзүрері: аның алынча чардыхтарының пүдізі, кішіг темалары паза абзацтары, чоохтағларны текстте палғалыстырчатхан ондайлар, хоос тіл ондайлары (үгренген хоостыра).

Хығырған паза іскен текстті толдыразынаң, таллап, паза хысхахахти чоохтиры. Текстті, чоохтапчатхан кізінің сырайын алыстырып, чоохтиры.

Текстке план пүдірері: олаңай паза толдыра план.

70.6.4. Тілнің функциональнай көрімнері (2 ч)

Хакас тілінің функциональнай көрімнерінеңер тиксі оңнағ (олаңай чоохтаңар, чоох стильлерінеңер, хоос литература тілінеңер).

70.6.5. Тіл системазы (78 ч)

70.6.5.1. Фонетика. Графика. Орфоэпия (4 ч)

Фонетика паза графика – тіл науказының чардыхтары.

Чоох тапсағлары паза оларның пүдізі. Гласнай паза согласнай тапсағлар. Тапсағ паза буква.

Алнындағы паза соондағы рядтағы гласнайлар. Гласнайларның гармониязы. **И, ии** гласнайларның нымзах паза хатығ сөстерде киректелчеткені. Узун гласнайлар, оларны орта пазары. **Ө-өө, ү-үү, і** гласнайларны адиры.

Ўннің паза туных согласнай тапсағлар. Согласнайларның ассимиляциязы. Согласнай буквалар, оларны орта пазары. Хос согласнайларны паза **з, ң, ч** согласнайларны орта адиры паза пазары.

Сөстің тапсағлығ пүдізін үзүрері.

Слог. Пазым, аның пілдіріглері. Ўн, аның функциялары. Ўннің пілдіріглері.

70.6.5.2. Орта пазары (4 ч)

Орта пазары – тіл науказының чардығы. Орта пазарынаң тиксі оңнағ. Хакас тілінің орта пазарының өөн правилолары. Гласнайларны паза согласнайларны орта пазары. Хысха паза узун гласнайларны орта пазары. Собственной аттарда улуғ букваларны паза кавычкаларны пазары. Хос согласнайларны пасха-пасха чоох чардыхтарына кірчеткен сөстерде пазары.

Е, ё, я, ю йоттығ гласнайларны хакас сөстерінде пазары. Оларны орыс тілінең кірген сөстерде орта адиры паза орта пазары.

Сөстерні көзірері.

70.6.5.3. Лексикология (8 ч)

Лексикология – тіл науказының чардығы. Сөстің лексика туазын чарытчаң өөн оңдайлар (пір төстіктіг сөстер, синонимнер паза антонимнер табары), сөстің туазын контекст паза чарыдығлығ сөстік хоостыра чарыдары.

Пір паза көп тузалығ сөстер. Сөстің көні паза көні нимес туазы. Сөстернің темалар хоостыра пөліктері.

Синонимнер. Антонимнер. Омонимнер. Лексической омонимнер. Омонимнерні паза көп тузалығ сөстерні чоохта пасхалиры.

Сөстіктернің көрімнері (чарыдығлығ, синонимнер, омонимнер) паза оларның пос (хакас) тілінің сөстіг пайын үгренеріне пользии.

Сөстерні лексика саринаң үзүрері (үгренілген материал хоостыра).

70.6.5.4. Сөс пүдізі паза пүдірізі. Орта пазары (10 ч)

Сөс пүдізі паза пүдірізі – тіл науказының чардыхтары.

Хозым – тілнің иң кішіг единицазы. Сөстің төстігі. Хозымнарның көрімнері: сөс пүдірчең, форма пүдічең паза сөс хубулдырчаң. Пір төстіктіг сөстер. Адалыстың падеж паза сан хозымнары, иділістің сырай паза сан хозымнары; тартылғы паза сказуемай формаларның хозымнары, чаратпинчатхан форманың хозымнары.

Хакас тілінде наа сөстер пүдірчең ондайлар: хозымнар пользиинаң, сөстер палғалызып, тапсағлар алызып, сөстернің пір чоох чардығынаң пасха чоох чардығынзар көскені, аббревиация.

Сөсті хозымнарға чарары. Сөсті пүдізі хоостыра үзүрері.

70.6.5.5. Морфология. Кибірліг чоох. Орта пазары (36 ч)

Морфология – грамматиканың чардыгы – 2 ч.

Сөстің грамматика туазы.

Чоох чардыхтары – сөстернің лексико-грамматической пөліктері. Хакас тілінің чоох чардыхтары. Пос алынча паза пользығылығ чоох чардыхтары.

Адалыс – пос алынча чоох чардыгы – 10 ч. Адалыстың грамматика туазы, морфология паза синтаксис тузалары. Адалыстың чоохтағы туазы.

Адалыстың тузалары хоостыра лексико-грамматической пөліктері; собственной паза нарицательнай,

тіріг паза тіріг нимес ниме-нооларны таныхтапчатхан адалыстар.

Адалыстар пүдірчең хозымнар: **-чы/-чи; -ыз/-із/-з; -ыс/-іс/-с.** Сөстер хозылып пүтчеткен адалыстар.

Адалыстарның падежтер хоостыра хубулызы. Адалыстың тартылғы формазы. Падежтернің паза тартылғы форманың хозымнары.

Адалыстың кішіглес формазын пүдірчең хозымнар: **-чах/-чек, -ычах/-ічек, -ах/-ек, -ас/-ес.** Адалыстарны морфология саринаң үзүрері.

Пілдіріс – пос алынча чоох чардыгы – 10 ч. Адалыстың грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Пілдірістің чоохтағы тузазы.

Пілдірістер пүдірчең хозымнар: **-ых/-ік, -к/-х; -ыз/-із, -з/-з; -лыз/-ліз, -ныз/-ніз, -тыз/-тіз,** ан. п. Пілдірістернің тузалары хоостыра пөліктері. Пілдірістің тиңнестіріс синнері. Пілдірістерні орта пазары.

Пілдірістерні морфология саринаң үзүрері.

Иділіс – пос алынча чоох чардыгы – 14 ч. Иділістің грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Иділістің сөс пірігізіндегі, чоохтағдағы, чоохтағы тузазы. Иділістің пасталығ формазы. Иділістер пүдірчең ондайлар. Иділістер пүдірчең хозымнар: **-ла/-ле, -на/-не, -та/-те, -а/-е.**

Иділістің иділ парған паза иділбеен көрімнері.

Иділістің формаларынаңар тиксі оңнағ: сырайча хубулчатхан формалары, сырайча хубулбинчатхан (причастие, деепричастие, іле нимес) формалары.

Иділістің полчатхан, полар, ирткен тустары. Полчатхан тус, полчатхан тустың пүдізі. Иділістің полчатхан туста сырайча паза санча хубулызы. Полар тус, полар тустың пүдізі. Иділістің полар туста сырайча паза санча хубулызы.

Ирткен тус, ирткен тустың пүдізі. Ирткен тустың сырайча паза санча хубулызы.

70.6.5.6. Синтаксис. Кибірліг чоох. Танығлар турғызары (16 ч)

Синтаксис – грамматиканың чардығы. Сөс пірігізі паза чоохтаң – синтаксистің единицалары.

Сөс пірігізі паза аның пілдіріглері. Сөс пірігістерінің өөн сөзінің морфология пілдіріглері хоостыра көрімнері. Сөстерні сөс пірігізінде палғалыстырчаң оңдайлар.

Сөс пірігізін синтаксис саринаң үзүрері.

Чоохтағ паза аның пілдіріглері. Чоохтағларның чоох пөгіні хоостыра (искірігіліг, сурығлығ, күстегліг) паза үн хоостыра (хысхырымның паза хысхырымның нимес) пөліктері, оларның тузалары паза үн хоостыра пос оңдайлығ полчатханы. Сурығны паза көстегні таныхтачаң оңдайлар. Чоохтағның өөн членнері (грамматика өөні). Подлежащай паза аның пілдірілчеткен морфология оңдайлары. Сказуемай паза аның пілдірілчеткен морфология оңдайлары.

Подлежащайның паза сказуемайның аразында тире турғызары.

Тараңхай паза тараңхай нимес чоохтағлар. Чоохтағның ікінчі орынның членнері: толдырығ, обстоятельство, чарытхы.

Сөстернің чоохтағдағы орны.

Төөй членніг чоохтағлар. Төөй членнерні палғалыстырчаң оңдайлар. Төөй членніг чоохтағларның үн паза танығлар саринаң пос оңдайы. Төөй паза төөй нимес чарытхылар.

Айланыстығ чоохтағлар. Айланыстың чоохтағдағы орны. Айланыстың тузазы паза пілдірілчеткен оңдайлары. Айланыстығ чоохтағларның пос оңдайлығ үні. Айланыстығ чоохтағларда танығлар турғызары.

Чоохтағ соонда танығлар турғызары. Төбй членнiг паза айланыстығ чоохтағларда танығлар турғызары.

ТИКСІ ХАТИРЫ – 4 ч.

СЫНЫХТАҒЛЫҒ ТОҒЫСТАР – 6 ч.

РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

70.7. 6-чы КЛАСС (102 ч)

70.7.1. Хакас тілінеңер тиксі оңнағ (2 ч)

Хакас тілі – Хакас Республиканың хазна тілі. Литература тілінеңер оңнағ. Хакас тілінің диалекттерге төс-тенчеткені, пайы паза хоос оңдайлары.

70.7.2. Тіл паза чоох (2 ч)

Тіл темазына чарыдылған пір кізінің аймах-пасха чоо-ғын пүдірері: чарыдығлығ, искірігліг, паалағлығ.

70.7.3. Текст (4 ч)

Текстті сағыс хоостыра ўзўрері: текст чардыхтарының пүдізінің пос оңдайларын, аның кічіг темаларын паза абзацтарын, чоохтағларның текстте палғалысчатхан оңдайларын, тілнің хоос оңдайларынаң тузаланчатханын (ўг-ренген материал хоостыра).

Текстнең тоғынары: текстке план пүдірері (олаңай, толдыра, сурығлығ). Тексттің өөн паза өөн нимес искірии, текстті чоохтиры.

Хоостап чоохтааны – чоох көрімі. Кізінің тастындағы көрімінеңер хоостап чоохтиры. Иб, тура істінеңер хоостап чоохтиры. Чир-чайааннаңар хоостап чоохтиры. Хайдағ- да орыннаңар хоостап чоохтиры. Идігденер хоостап чоохтиры.

70.7.4. Тілнің функциональнай көрімнері (2 ч)

Тоғыс стилі. Пічік пазары. Расписка пазары. Наука стилі. Словарнай статья. Наука искіріи.

70.7.5. Тіл системазы (80 ч)

70.7.5.1. Лексикология. Кибірліг чоох (4 ч)

Хакас тілінің лексиказының пүдізі: хакас тілінің позының сөстері паза аның темалар хоостыра пөліктері.

Наа пүткен паза пасха тілдең кірген сөстер – хакас тілінің сөстіг пайын пайытчаң өөн ондайлар. Пасха тілдең кірген сөстер, оларның тілге кірчеткен сылтағлары.

Архаизмнер паза неологизмнер, оларның тіл тилізі хоостыра тілде пар полчатханы. Иргілен парған сөстер: историзмнер паза архаизмнер.

Нейтральнай паза стиль саринаң сырлығ сөстер. Книжнай паза олаңай чоохта киректелчеткен сөстер.

Хакас тілінің сөстіг пайының тузаланылчатханы хоостыра көрімнері: тиксі тузаланылчатхан паза тиксі тузаланылбинчатхан (диалектизмнер, терминнер, профессионализмнер, жаргонизмнер).

Сөстіктер.

70.7.5.2. Фразеология – тіл науказының чардығы (4 ч)

Хакас тілінің фразеология пүдірістерінеңер оңнағ. Нейтральнай, олаңай чоохта киректелчеткен, книжнай фразеологизмнер, оларның пос ондайлары.

Пос палғалыстығ сөстер пірігістерін фразеологизмнердең пасхалиры.

Хакас тілінің фразеология сөстігі паза аннаң тузаланары.

70.7.5.3. Морфология. Кибірліг чоох. Орта пазары (56 ч)

Адалыс – 10 ч. Адалыстың грамматика пілдіріглері паза синтаксистегі тузалары. Адалыстың саны. Тартылғы формадағы адалыстарның хубулызы. Пір паза көп

сандағы адалыстарның падежтерче хубулызы. Адалыстың сазуемай формазы.

Пілдіріс – 10 ч. Пілдірістің грамматика пілдіріглері паза синтаксистегі тузалары. Пілдіріс пүдірчең хозымнар. Өң, син паза ниме-нооның тадиин таныхтапчатхан ка-чественнай пілдірістер. Пілдірістің ниме-ноо тузалығ пол парчатханы (субстантивация) паза наречиелер орны-на киректелчеткені, оларның синтаксической функция-ларының алызии. Пілдірістің тиңнестіріс синнерінің син-таксической ондайнаң пүтчеткені.

Синоним паза антоним пілдірістер. Пілдірістернің текст пүдірерінде араласчатханы.

Числительнай – 10 ч. Числительнайларның тузазы паза грамматика пілдіріглері. Числительнайларның тузалары паза пүдізі хоостыра пөліктері. Адалыстарнаң хада ки-ректелчеткен числительнайларның хубулбинчатханы. Ни-ме-ноо тузалығ числительнайларның хубулызы.

Числительнайларның синтаксической функциялары.

Орынды (местоимение) – 10 ч. Орындыларның грам-матика пілдіріглері паза синтаксистегі тузазы. Сырай, көзідіг, тартылғы, чарыдығылығ, сурығылығ паза теезігліг, іле нимес паза чаратпинчатхан тузалығ орындыларның падежтерче хубулызы. Орындыларның синтаксической функциялары.

Иділіс – 16 ч. Иділістің тузазы, грамматика пілдірігле-рі паза категориялары. Иділістің синтаксистегі тузазы. Иділістің пасталығ формазы. Иділістің итірбинчеткен формазын пүдірчеткен хозымнар. Иділістің сырайча паза санча хубулызы.

Иділістің залог категориязы (өөн, айланыстығ, по-лызығылығ, страдательнай, күстегліг) паза оларның хо-зымнары.

Хакас тілінің наклонение категориясынаңар тиксі оңнағ (изъявительнай, кўстечен, молқастығ, полғадағ, хы- ныстығ, сослагательнай), оларның хозымнары. Полғадағ наклонение паза иділістің сырайча, санча хубулызы. Изъявительнай наклонение, аның полчатхан, полар, ирткен тус формалары.

Ползығ тузалығ иділістер, оларның тузалары.

70.7.5.4. Синтаксис (16 ч)

Төй членнің чоохтағлар. Төй членнерні палғалыстырчаң оңдайлар. Төй членнің чоохтағларның ўн паза танығлар саринаң пос оңдайлығ полчатханы. Төй паза төй нимес чарытхылар (хатиры).

Союзығ хадыл чоохтағлар. Хадыл чоохтағларда **че, тізең, а** союзтар алнында запятой турғызары.

ТИКСІ ХАТИРЫ – 4 ч. СЫНЫХТАҒЛЫҒ ТОҒЫСТАР – 6 ч.

РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

70.8. 7-ші КЛАСС (102 ч)

70.8.1. Хакас тілінеңер тиксі оңнағ (2 ч)

Хакас тілінің тилізі. Чонның тілінің, культуразыныңпаза тархынының палғалызы.

Хакас тілінің Сибирьдегі түрк тілдерінің аразындағы орны. Сибирьдегі түрк тілдерінең танызығ.

70.8.2. Тіл паза чоох (2 ч)

Тіл темазына чарыдылған пір кізінің аймах-пасха чооғын пүдірері: чарыдығлығ, искірігіліг, паалағлығ.

Ікі кізінің чооғының көрімнері: идіге күстег, сағыснаң алызары, искіріг идері.

70.8.3. Текст (4 ч)

Текст. Тексттің пілдіріглері (тиксі көрері). Тексттің пұ- дізі. Абзац.

Текстнең тоғынары: текстке план пұдірері (олаңай, тол- дыра, сурығлығ, тезис ондайынаң), тексттің өөн паза өөн нимес искірии.

Текстте өтіг тіл ондайлары: тапсағлығ, сөс пұдірчең, лексической.

Сағынып чоохтанғаны – чоох көрімі. Сағынып па- зылған тексттернің пос ондайлығ пұдізі.

Текстті сағыс хоостыра ұзүрері: аның алынча чар- дыхтарының пұдізі, кічіг темалары паза абзацтары, чоох- тағларны текстте палғалыстырчатхан ондайлар, хоос тіл ондайлары (үгренген хоостыра).

70.8.4. Тілнің функциональнай көрімнері (2 ч)

Тілнің функциональнай көрімнеріненер оннағ: олаңай чоох, чоох стильлері (наука, публицистика, тоғыс), хоос литература тілі.

Публицистика стилі паза аның сарыхтары (жанрлары) (репортаж, интервью, танығ). Публицистика стилінің киректелчеткені, функциялары паза тіл ондайлары.

Тілнің өтіг ондайларының публицистика стилінең пазылған тексттерде тузаланылчатханы.

Тоғыс стилі. Тоғыс стилінің киректелчеткені, функциялары паза тіл ондайлары. Көстеглер (инструкция) пазары.

70.8.5. Тіл системазы (80 ч)

70.8.5.1. Морфология. Кибірліг чоох (64 ч)

Морфология – тіл науказының чардығы (тиксi хатиры) – 2 ч. Причастие – 9 ч.

Причастиелернiң тузаы паза грамматика пiлдiрiглерi. Причастиенiң идiлiстiң паза пiлдiрiстiң

пiлдiрiглерi. Причастиенiң, тус формалары: полчатхан, ирткен, полар тус хозымнары. Причастиелернiң нима- ноо тузалығ полчатханы (субстантивация), оларның падежтерче паза санча хубулызы. Причастиенiң син- таксистегi тузаы. Причастие кизегi, аны танығнаң ча- рары. Подлежащайлығ причастие кизегi.

Причастиелернi морфология саринаң үзүрерi.

Деепричастие – 8 ч. Деепричастиелернiң тузаы паза грамматика пiлдiрiглерi. Деепричастиенiң, идiлiстiң паза наречиенiң пiлдiрiглерi. Деепричастиенiң хозымнары. Дее- причастиенiң синтаксистегi тузаы. Деепричастие кизегi.

Деепричастиенi морфология саринаң үзүрерi.

Чалғыс деепричастиелиг паза деепричастие кизектиг чоохтағларны орта пүдiрерi. Чалғыс деепричастиелиг паза деепричастие кизектиг чоохтағларда танығлар турғызары.

Наречие – 7 ч. Наречиелернiң тиксi грамматика тузаы. Наречиелернiң тузалары хоостыра пöликтерi. Наречиелер пүдiрчең хозымнар.

Наречиелернi морфология саринаң үзүрерi.

Наречиелернi орта пазары: пiрге, алынча, дефис пастыра.

Модальной сөстер – 4 ч. Модальной сөстердеңер тиксi оңнағ. Модальной сөстернiң көрiмнерi.

Полызығлығ чоох чардыхтары – 2 ч. Полызығлығ чоох чардыхтарынаңар тиксi оңнағ, оларның пос алынча чоох чардыхтарынаң пасхалалчатханы.

Послелог – 8 ч. Послелог – полызығлығ чоох чардығы. Послелогтарның морфология паза синтаксис пiлдiрiглерi. Послелогтарның көрiмнерi (сөстер-послелогтар, устапчат-

хан послелогтар, тартылғы послелогтар).

Союз — полызыглыг чоох чардыгы — 8 ч. Союзтарның чоох пүдірерінде араласчатханы. Чалғыс паза хаталчатхан союзтар. Тиңни паза теести союзтар. Союз сөстөрү.

тарның чоохтағның членнерін паза текстте чоохтағларны палғалыстырчатханы.

Кизегес — полызыглыг чоох чардыгы — 8 ч. Кизе-гестернің тузалары паза киректелчеткені хоостыра пө-ліктері. Кизегестерні орта пазары. Кизегестернің сөсте паза текстте аймах өңнер читіруге полысчатханы. Ки-зегестернің чоохтағда паза текстте тузалары хоостыра паза стиль саринаң килістіре тузаланылчатханы. Кизегестіг чоохтағларның үн саринаң пос ондайлары.

Хыйғыластар (междометиелер) — пос ондайлыг сөстер — 4 ч. Хыйғыластарның тузалары хоостыра көрімнері (кізінің көңнін таныхтапчатхан, идіге көөктірчеткен, этикетнай). Пүткен паза пүтпеен хыйғыластар. Хыйғы-ластарны морфология саринаң үзүрері.

Көөгіс сөстері (подражательные слова) — 4 ч. Көөгіс сөстерінің көрімнері: табысха паза омаа көөгіп пүткен сөстер.

Хыйғыластарны паза көөгіс сөстерін олаңай чоохта паза хоос литературада тузаланары. Хыйғыластарны паза көөгіс сөстерін чоохтағда үннең көзідері паза танығларнаң таныхтиры.

Пасха-пасха чоох чардыхтарына кірчеткен сөстернің омонимиязы. Грамматика омонимнері. Грамматика омонимнерін чоохта тузаланары.

70.8.5.2. Синтаксис (16 ч)

Олаңай чоохтағ. Олаңай чоохтағда сөстернің изерізі. Сөстер изерізінің чоох алызарындағы туазы. Чоохтағның интонациязы. Чоохтағның чара турчатхан членнері.

Көні чоох. Көні чоохты танығларнаң чарары.

Ікі кізінің чооғынаңар оңнағ. Ікі кізінің чооғын аймах оңдайларда тузаланары: изеннезерде паза анымчохтазарда, пыросыныста, чөптезігде паза ан. п.

Че, тізең союзтығ хадыл чоохтағлар. *Че, тізең* со-юзтығ хадыл чоохтағларда танығлар турғызары.

ТИКСІ ХАТИРЫ – 4 ч. СЫНЫХТАҒЛЫҒ ТОҒЫСТАР – 6 ч.

РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

70.9. 8-чі КЛАСС (102 ч)

70.9.1. Хакас тілінеңер тиксі оңнағ (2 ч)

Хакас тілі пасха түрк тілдерінің аразында. Түрксөбірезіне кірчеткен тілдернең тиксі танызары.

70.9.2. Тіл паза чоох (2 ч)

Тіл темазына чарыдылған пір кізінің аймах-пасха чооғын пүдірері: чарыдығлығ, искірігліг, паалағлығ.

Ікі кізінің чооғы.

70.9.3. Текст (4 ч)

Текст паза аның пілдіріглері.

Чоох көрімнерінің пос оңдайлары (искірігліг, чарыдығ-лығ, сағынып чоохтанғаны).

Текстнең тоғынары: текстке план пүдірері (олаңай, тол-дыра, сурығлығ, тезис

оңдайынан), тексттің өөн паза өөн нимес искірии.

Текстте өтіг тіл оңдайлары. Аймах источниктердең піліс табары, тіл сөстіктерінен тузаланары, тезистер, конспект.

70.9.4. Тілнің функциональнай көрімнері (2 ч)

Тоғыс стили. Тоғыс стилинің киректелчеткені, функ-циялары паза тіл оңдайлары. Тоғыс стилинің жанрлары (заявление, чарыдығлығ пічік, автобиография, хактеристика).

Наука стили. Наука стилинің киректелчеткені, функ-циялары паза тіл оңдайлары. Наука стилинің жанрлары (реферат, наука темазына доклад). Текстте аймах чоох стильлерінің пірге киректелчеткені, чоохтағларны текстте палғалыстырчаң оңдайлар.

70.9.5. Тіл системазы (80 ч)

70.9.5.1. Синтаксис. Кибірліг чоох. Танығлар турғы-зары (80 ч)

Синтаксис – тіл науказының чардығы. Сөс пірігізі паза чоохтағ – синтаксистің единицалары. Танығлар тур-ғызары. Танығларның функциялары – 1 ч.

Сөс пірігізі – 5 ч. Сөс пірігізінің пілдіріглері. Сөс пірі-гістерінің өөн сөзінің морфология пілдіріглері хоостыра көрімнері: иділістіг, имялығ, наречиеліг.

Сөстерні палғалыстырчаң оңдайлар [согласование, устағлас (управление), примыкание].

Сөс пірігізін синтаксис саринаң үзүрері. Сөс пірі-гістерінің синонимиязы.

Чоохтаины тиксі хатиры – 2 ч. Чоохтағның өөн пілді-ріглері: сағыс паза үн саринаң тоозылғаны, грамматика саринаң пүдізі. Чоохтағларның чоох пөгіні хоостыра (искірігліг, сурығлығ, күстегліг) паза үн хоостыра (хыс-хырымның, хысхырымның

нимес) көрімнері, оларның ұн паза сағыс хоостыра пос оңдайлары. Күстегліг чоохтағларда тілнің күстегні таныхтаң оңдайларынаң тузаланары. Ён, сағыс хоостыра өнетін пазым иділчеткен сөстер, танығлар. Пазып паза паспин, чоохтағлар пүдичең оңдайлар. Чоохтағның грамматика өөннері хоостыра кө-рімнері (олаңай паза хадыл).

Чоохтағның өөн членнерінің саны хоостыра көрімнері (пір өөн членніг, ікі өөн членніг). Чоохтағның ікінчі орынның членнері пары хоостыра көрімнері (тараңхай паза тараңхай нимес).

Толдыра паза толдыра нимес чоохтағлар – 2 ч.

Ікі өөн членніг чоохтағлар – 8 ч. Подлежащай паза сказуемай – чоохтағның өөн членнері. Подлежащайның пілдірілчеткен оңдайлары. Сказуемайның көрімнері (олаңай иділіс, хадыл иділіс, имя, имя хадыл) паза аның пілдірілчеткен оңдайлары.

Подлежащайнаң сказуемайның аразында тире тур-ңызары.

Чоохтағның ікінчі орынның членнері – 8 ч. Ікінчі орынның членнернің көрімнері.

Чарытхы – ікінчі орынның член. Приложение – чарыт-хының пос оңдайлығ көрімі.

Толдырығ – чоохтағның ікінчі орынның члені. Көні паза тоғыртын толдырығлар.

Обстоятельство – чоохтағның ікінчі орынның члені. Обстоятельствоның тузалары хоостыра көрімнері: орын, тус, сылтағ, пөгін, идігнің оңдайын көзітчеткен, син, молчас.

Пір өөн членніг чоохтағлар – 9 ч. Пір өөн членніг чоохтағлар, оларның грамматика пілдіріглері. Пір өөн членніг чоохтағларның паза ікі өөн членніг толдыра нимес чоохтағларның грамматика саринаң пасхалалчатханы.

Пір өөн членніг чоохтағларның көрімнері: адалыстығ, іле-нимес сырайлығ, сырайы іле көзіділген, сырайы тиксі көзіділген, сырай көзіділбеен.

Пір паза ікі өөн членніг чоохтағларның синонимиязы. Пір өөн членніг чоохтағларнаң чоохта тузаланары.

Олаңай сидіктелген чоохтағ – 45 ч.

Төбй членніг чоохтағлар – 9 ч. Чоохтағның төбй член- нері, оларның пілдіріглері, палғалысчатхан ондайлары. Союз чох паза тиңни союзтар полызиинаң палғалысхан төбй членнер. Төбй паза төбй нимес чарытхылар. Төбй членнер аразындағы запятой. Төбй членнерні тиксі адап- чатхан сөстіг чоохтағлар, оларда танығлар турғызары.

Чара турчатхан членніг чоохтағлар – 12 ч. Чара тур- чатхан членнернің көрімнері (чара турчатхан чарытхылар, приложениелер, обстоятельстволар паза толдырығлар). Чоохтағның чарыдығлығ паза піріктіріс тузалығ членнері.

Тиңнестіріс кизектіг чоохтағларда танығлар тур- ғызары – 6 ч. Чара турчатхан приложениелерні, толды-рығларны, обстоятельстволарны, чарыдығлығ паза пірік- тіріс тузалығ пүдірістерні танығнаң чарары.

Айланыстығ, кирілген паза суғылған пүдірістіг чоох- тағлар.

Айланыс – 4 ч. Айланыстың тузазы, пілдірілчеткен ондайлары. Тараңхай паза тараңхай нимес айланыстар. Айланыстың чоохтадағы орны. Айланыстығ чоохтағны үннендірері. Айланыстығ чоохтағларда танығлар тур- ғызары.

Кирілген пүдірістер, оларның чоохтағдағы тузазы паза орны – 6 ч. Кирілген пүдірістернің тузалары хоостыра көрімнері. Кирілген пүдірістерні, чоохтағларны паза тексттің чардыхтарын палғалыстырчаң ондай чили туза- ланары. Кирілген пүдірістіг чоохтағларда танығлар тур- ғызары.

Суғылған пүдірістер – 4 ч. Суғылған пүдірістернең орта тузаланары. Суғылған пүдірістіг чоохтағларда танығлар турғызары.

Кирілген паза суғылған пүдірістіг, айланыстығ, хыйғы- ластығ чоохтағларны пүдірчең синнер – 4 ч. Кирілген

паза суғылған пүдірістіг, айланыстығ, хыйғыластығ чоох-тағларда танығлар турғызар

синнер.

ХАТИРЫ – 4 ч.

СЫНЫХТАҒЛЫҒ ТОҒЫСТАР – 6 ч.

РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

70.10. 9-чы КЛАСС (68ч)

70.10.1. Хакас тілінеңер тиксі оңнағ

Хакас тілі паза тилекейдегі тіллер. Тіл синінеңер оңнағ паза аның пілдіріглері. Хакас тілінің орфоэпия, лексика, морфология, синтаксис, стиль, орта пазар паза танығлар турғызар синнері.

70.10.2. Тіл паза чоох

Паспин паза пазып, пір кізінің, ікі кізінің, көп кізінің чооғы (хатиры). Чоох тоғызының көрімнері: чоохтанчатханы хоостыра, пасчатханы хоостыра, тыңнап полчатханы хоостыра, хығырығ.

Хакас тілінің орфоэпия, лексика, морфология, син- таксис, стиль, орта пазар паза танығлар турғызар синнеріне чоохта паза пічікте тудынары.

Ўгредіг тузалығ кинделернең, сөстіктернең паза пасха даа литературанаң тузаланар оңдайлар.

70.10.3. Текст

Аймах-пасха чоох көрімнерінің чоохта киректелчеткені, ол санда оларның тіл саринаң аймах оңдайларының хоос литература текзінде киректелчеткені.

Аймах-пасха чоох көрімнерінің хоос тіл оңдайларының текстте тузаланылчатханы. Текстнең тоғыс.

70.10.4. Тілнің функциональнай көрімнері

Хакас тілінің функциональнай стильлері (наука, наука- үгредіг, публицистика, тоғыс паза хоос литература тілі).

Наука стили. Наука стилинің киректелчеткені, функциялары, пөгіні паза тіл оңдайлары. Наука стилинің жанрлары (реферат, наука темазына доклад).

Хоос литература тілі паза аның хакас тілінің пасха функциональнай көрімнерінең пасхалалчатханы. Хоос чоохтың пілдіріглері: тілнің хоос паза өтіг оңдайларының алғым тузаланылчатханы, хоости чоохтапчатханы паза пасха стильлернің оңдайларынаң тузаланчатханы.

Хакас тілінің өөн хоос паза өтіг оңдайлары, оларнаң чоохта тузаланғаны (метафора, эпитет, тиңнестіріг, тірілдіріс паза ан.п.)

Текстте аймах чоох стильлерінің пірге киректелчеткені, чоохтағларны текстте палғалыстырчаң оңдайлар.

Тоғыс стили. Тоғыс стилинің киректелчеткені, функ- циялары паза тіл оңдайлары. Тезистер, конспект, реферат, рецензия.

70.10.5. Тіл системазы

70.10.5.1. Синтаксис. Кибірліг чоох. Танығлар турғызары

Хадыл чоохтаг. Хадыл чоохтағдаңар тиксі оңнағ. Хадыл чоохтағларның көрімнері. Хадыл чоохтағларның чардыхтарының сағыс, пүдіс паза үн саринаң пір пол- чатханы.

Тиңни палғалыстыг хадыл чоохтаг. Тиңни палғалыстыг хадыл чоохтағ, аның пүдізі паза пос оңдайлары. Тиңни палғалыстыг хадыл чоохтағның чардыхтарын

палғалыстырчаң ондайлар: союзтар паза кизегестер.

Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағларның ўн саринаң пос ондайлары.

Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағларны чоохта тузаланары. Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағларның паза олаңай тӱӱй членнӱг чоохтағларның аразындағы грамматическай синонимнер.

Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағларны пӱдӱрерӱ паза оларның чардыхтарын танығларнаң чарары.

Тиңни хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығларсаринаң ўзӱрерӱ.

Теести палғалыстығ хадыл чоохтағ.

Теести палғалыстығ хадыл чоохтағның ӱӱн паза хоза чардыхтары. Теести хадыл чоохтағларның пӱдӱзӱ хоостыра кӱрӱмнерӱ. Хоза чоохтағның турчатхан орны. ӱӱн паза хоза чоохтағларны палғалыстырчаң ондайлар: союз, союз сӱстерӱ, послелогтар, хозымнар.

Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларның ӱӱн паза хоза чардыхтарының аразындағы сағыс хоостыра теезӱглер хоостыра кӱрӱмнерӱ. Подлежащай паза сказуемай хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар. Чарытхы паза толдырығ хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар. Обстоятельство (тус паза орын, идӱгнӱг ондайы хоостыра, сылтағ паза пӱгӱн, молчас паза уступительнай) хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар.

Кӱп хоза чоохтағлығ теести хадыл чоохтағлар, оларның кӱрӱмнерӱ.

Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларның паза пасха хадыл чоохтағларның грамматическай синонимиязы.

Теести хадыл чоохтағларны пӱдӱрерӱ паза оларда танығлар турғызары.

Союз чох хадыл чоохтағ. Союз чох хадыл чоохтағдаңар тиксӱ оңағ. Союз чох хадыл

чоохтағның чардыхтарының аразындағы сағыс хоостыра удур-төдір тееліс. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарын чарчатхан танығлар. Союз чох хадыл чоохтағларның көрімнері (соон сүрістіре иртчеткен идіглерні таныхтапчатхан; сылтағ, чарыдығ, толдырығ тузальғ; тоғыр, тус, молчас паза аның салтары, тиңнестіріг).

Союз чох хадыл чоохтағларның чоохта киректелчеткені. Союз чох паза союзтығ хадыл чоохтағларның синонимиязы.

Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарын танығларнаң чарары. Союз чох хадыл чоохтағда запятой паза точка запятой, ікі точка, тире танығлар турғызары.

Союз чох хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар саринаң үзүрері.

Араластығ хадыл чоохтағ. Араластығ хадыл чоохтағларның көрімнері. Араластығ хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар турғызар саринаң үзүрері. Аннаң чоохта тузалан пілері.

Көні паза тоғыртын чоох. Көні паза тоғыртын чоохтығ чоохтағларның синонимиязы.

ТИКСІ ХАТИРЫ

СЫНЫХТАҒЛЫҒ ТОҒЫСТАР – 6 ч.

РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

ТЕМАЛАРНЫ ЧАСТАР ХООСТЫРА ЁЛЕСТИРЕРІ (көзидігліг план)

70.6. 5-чі КЛАСС

Частарның саны – **102 ч.**

Полған на классха пирілчеткен темаларның изерізін алыстырарға чарир.

Хатирына көрілчеткен частар – **4 ч:** ўгредіг чылы пасталчатса – 2 ч, ўгредіг чылы тоозылчатса – 2 ч.

Сыныхтағлығ тоғыстарға (сочинение, изложение, паза пасха даа тоғыстар) иртіре-ріне көрілчеткен частар – **6 ч.**

Резервнай частар – **2 ч.**

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің өөн идіглері
70.6.1. ХАКАС ТІЛІНЕҒЕР ТИКСІ ОҢНАҒ (2 ч)		
Хакас тілі – Хакас Республиканың хас-хачаннаң орныххан чоңының удур-төдір чоох алызар тири	Лингвистика – тілденер наука. Лингвистика темаларынча паза чуртастағы нима-нооларны сизінгені хоостыра темаларча ікі кізінің чооғында аралазары	Пос (хакас) тілінің пай паза өтіг полчатханын оңниры, көзидімнең киречілірі. Тіл науказының өөн пөліктерін, өөн чоох паза тіл единицаларын

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчеткеннерниӊ Ӗӧн идиглери
Хакас тӱлиниу пайы паза хоос оудайлары (1 ч) Лингвистика – тӱлде- уер наука (1 ч)	«Лингвистика» тӱлдеӊер науканаӊ танызары	(тапсаӊ, хозым, сӧс, сӧс пӱригизи, чоохтаӊ) пӱлери. Лингвистика тӱлдеӊер наука пол- чатханын тикси оӊниры, аныӊ пӧ- лӱктери
70.6.2. ТӱЛ ПАЗА ЧООХ (4 ч)		
Олаӊай паза пазыл- ӊан чоох, пӱр кизиӊиӊ, ики кизиӊиӊ паза кӧп кизиӊиӊ чооӊы. Чоох тоӊызыныӊ кӧ- рӱмнери (чоохтанары, истери, хыӊырары, пазары) паза олар- ныӊ пос оӊдайлары (2 ч)	Пазылӊан паза пазылбаан чоох, пӱр кизиӊиӊ паза ики кизиӊиӊ чооӊы, кӧп кизиӊиӊ чооӊы. Хакастарныӊ кибӱрлӱг чоох оӊдай- лары (изеннезери, анымчохтазары, сурынары, алӊыстиры)	Паспин паза пасхан чоохтыӊ, ики кизиӊиӊ паза пӱр кизиӊиӊ чооӊыныӊ пасха сариларын чарыдары; олаӊай чуртаста паза ўгредиг пӧгӱннерин пӧкчетсе, чоох кӧрӱмнериниӊ пос оӊдайларын санӊа аларӊа кӧник- тирери

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчеткеннерниӊ Ӗӧн идӱглерӱ
Чоох тоғызының кӧ- рӱмнерӱ (2 ч)	Чуртаста полған нимелерге, хы- ғырған книгаларға, полталығ хоостарға тӧстенӱп, сочинение пазary. Ўннендӱрӱстӱң кӧрӱмнерӱ (таллап, таныстырығ, тиксӱ). Хы- ғырығның кӧрӱмнерӱ (ӱгредӱглӱг, танызығлығ, тӱлеглӱг). Хығырған паза искен тексттӱ кӧр- бин чоохтиры, ол санда, чоох- тапчатхан кӱзӱнӱң сырайын алыс- тырып. Тӱл темазынча паза чуртаста пол- ған нимелер хоостыра ӱкӱ кӱзӱнӱң чооғында аралазary. Хығырған паза чуртаста полған ниме хоостыра чоох, полталығ хоос пӱдӱрерӱ. Тыңнирының кӧрӱмнерӱ: ӱгредӱг- лӱг, танызығлығ, тиксӱ. Хығырығ- ның кӧрӱмнерӱ: ӱгредӱглӱг, таны- зығлығ, тӱлеглӱг	Хығырығның аймах-пасха кӧрӱм- нерӱн (тӱлеглӱг, ӱгредӱглӱг паза ан.п.) пӱлерӱ. Искен алай хығырған тексттӱ чоохтиры (80 сӧстең асхынах нимес). Пӱткен аймах-пасха чоох кӧрӱмнерӱне кӱрчеткен наука-ӱг- редӱглӱг паза хоос тексттернӱң содержаниезин оңниры (100–120 сӧс). Паспин паза пазып, тексттӱң Ӗӧн сағызын паза темазын чоох- тиры; текст хоостыра сурығлар пӱдӱрерӱ паза оларға нандыары; тексттӱң содержаниезин, пазып, толдыра (100-тең асхынах ни- мес сӧснең тузаланып) алай хыс- хачахти (80-наң асхынах нимес сӧснең тузаланып) читӱрерӱ. Пӱчӱкте хакас литература тӱлӱнӱң синнерӱне тудынары (ол санда 80– 90 сӧстӱг тексттӱ хобырчатса,

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўgrenчеткеннерниӊ Ӗӧн идиглери
		15 сӧстеӊ асхынах нимес сӧстиӊ диктант пасчатса, 80–90 сӧстеӊ пӱткен палғалыстыӊ текст хоостыра диктант пасчатса); аймах-пасха тил сӧстиктериӊ тузалан пилери; олаӊай чоохта паза пичикте чоох кибирлериӊе тудынары
70.6.3. ТЕКСТ (4 ч)		
Текст. Текст, аныӊ Ӗӧн пилдириглери. Тексттиӊ темазы паза Ӗӧн сағызы (2 ч)	Текст, аныӊ Ӗӧн пилдириглериӊ таныхтиры. Тексттиӊ темазын паза Ӗӧн сағызын чарыдары. Тексттиӊ пӱдизинеӊ таныстыраы. Абзац текстти сағыс хоостыра чардыхтарға чарчаӊ оӊдай полчатханын чарыдары. Чоохтағларны паза тексттиӊ чардыхтарын чарчаӊ оӊдайлар (сӧстерниӊ кӧримнери, пир тӧстиктиӊ сӧстер, синонимнер, ан-	Тексттиӊ Ӗӧн пилдириглериӊ таныры: текстти сағыс хоостыра чардыхтарға чарары, чоохтағларны паза тексттиӊ чардыхтарын палғалыстырчатхан оӊдайларны таныры паза, текст пӱдирчетсе, оларнаӊ тузаланаы. Текстти сағызы, пӱдизи хоостыра ўзўрери, кичиӊ тексттерниӊ паза абзацтарныӊ санын сизинери

Тематическай пӧліктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің Ӗӧн идіглері
	тонимнер, сырай местоимениелері, сӧстернің хаталызы)	
Чоохтың функцио- нально-смысловой кӧрімнері. Текстті сағыс хоос- тыра ўзўрері. Тексттің пўдізі (2 ч)	Искіріг – чоох кӧрімінің танызары. Чарыдып чоохтиры, искірері, паа- лап чоохтанғанын сизіндірері, оларның пос оңдайларын чары- дары. Чоох. Хығырған алай искен текстті тол- дыра, таллап паза хысхачахти чоохтап пілері. Текстті, сырай алыстырып, чоохтиры. Текстке план пўдірері: олаңай паза толдыра план. Хығырған паза искен текстті тол- дыразынаң, таллап, паза хыс- хачахти чоохтиры. Текстке план пўдірері	Чоох пӧгіні, темазы хоостыра чоохтағлар пўдірер тіл оңдайларын таллап пілері. Пічікте хакас литература тілінің синнеріне тудынары (ол санда 80–90 сӧстіг текстті хобырчатса, 15 сӧстең асхынах нимес сӧстіг диктант пасчатса, 80–90 сӧстең пўткен палғалыстығ текст хоос- тыра диктант пасчатса); аймах- пасха тіл сӧстіктерінең тузалан пілері; олаңай чоохта паза пічікте чоох кибірлеріне тудынары. Текст пўдірчетсе, тексттің Ӗӧн піл- діріглеріненер, чоохтың аймах функциональнай кӧрімнеріненер,

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ӱгренчеткеннерниӱ ӧӧн идӱглерӱ
		тилниӱ функциональнай стильле- рӱнеӱер пӱлисӱеӱ тузаланары. Чуртас паза хыгырыг опыдына тӱстенӱп, сюжеттиг хоостарға тӱс- тенӱп, искириг тексттерӱн пӱдӱрери (ол санда 3 паза аннаг кӱп чоох- тағлардаг пӱткен кӱчӱг сочинение, 60 сӱстеӱ асхынах нимес класста пасчаг сочинение). Саба пӱдӱрилген текстти оӱдай- лиры, текстти кӱзидӱм хоостыра оӱ- дайлиры
70.6.4. ТІЛНІҢ ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КӖРІМНЕРІ (2 ч)		
Хакас тӱлиниӱ функ- циональнай кӱрӱмне- рӱнеӱер тиксӱ оӱнаг (2 ч)	Хакас тӱлиниӱ функциональнай кӱ- рӱмнерӱнеӱер тиксӱ оӱнаг пирери. Олаӱай чоох, функциональнай стильлер, хоос литература тӱлі пол- чатханын чарыдары	Олаӱай чоохтыг, хакас тӱлиниӱ функциональнай стильлерӱниӱ, хоос литература тӱлиниӱ пос оӱ- дайларынағар тиксӱ пӱлис алары

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглерi
70.6.5. ТIЛ СИСТЕМАЗЫ (78 ч)		
70.6.5.1. Фонетика. Графика. Орфоэпия (4 ч)		
Фонетика паза гра- фика. Орта адиры (4 ч)	Фонетика паза графика – тiл наука- зының чардыхтары. Чоох тапсағлары паза оларның пү- дiзi. Гласнай паза согласнай тап- сағлар. Алнындағы паза соондағы рядта- ғы гласнайлар. Гласнайларның гармониязы. И, ии гласнайларның нымзах паза хатығ сөстерде кирек- телчеткенi. Узун гласнайлар, оларны орта пазары. Ö-öö, ү-үү, i гласнайларны адиры. Согласнай тапсағлар: үннiг паза туных. Согласнайларның асси- миляциязы. Согласнай буква- лар, оларны орта пазары. Хос согласнайларны паза г, ң, ч соглас-	Тапсағларны чарыдары; тапсағны паза букваны пасхалиры, тiлнiң тапсағлығ пүдiзiн чарыдары. Сөстi тапсағлығ пүдiзi хоостыра үзүрерi. Фонетикадаңар, графикадаңар паза орта адирынаңар алған пiлiстернi сөстернi орта пазарында паза адирында тузаланары

Тематическай пöликтер паза темалар	Öөн содержаниези	Ўгренчеткеннерниң öөн идиглері
	ласнайларны орта адиры паза пазары. Сöстiң тапсағлығ пүдiзiн үзүрері. Слог. Пазым, аныу пiлдiрiглері. Ўн, аның функциялары. Ўнниң пiлдiрiглері	
70.6.5.2. Орта пазаы (4 ч)		
Орта пазаы (4 ч)	Орта пазаы – тiл науказының чардығы. Орта пазаынаңар тик- сi оңнағ. Хакас тiлиниң орта паза- рының öөн правилолары. Глас- найларны паза согласнайларны орта пазаы. Хысха паза узун гласнайларны орта пазаы. Соб- ственнай аттарда улуг букваланры паза кавычкаларны пазаы. Хос согласнайларны пасха-пасха чоох чардыхтарына кiрчеткен сöстерде пазаы	«Орфограмма» сöстi оңниры, сöстi орта пасчатса, үзүрчетсе, ор- фограммаларны пасхалап пiлері. Ўгренген орфограммаларны таниры. Орфографияча алған пiлистернеуң орта тузаланары

Тематическай пӧлiктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң Ӗӧн идiглерi
	<i>Е, ё, я, ю</i> йоттыг гласнайларны хакас сӧстерiнде пазары. Оларны орыс тiлiнең кирген сӧстерде орта адиры паза орта пазары. Сӧстернi кӧзiрерi	
70.6.5.3. Лексикология (8 ч)		
Лексикология (8 ч)	Лексикология – тiл науказының чардыгы. Сӧстiң лексика тузазын чарытчаң Ӗӧн ондайлар (пiр тӧс-тiктiг сӧстер, синонимнер паза антонимнер табары), сӧстiң туза-зын контекст паза чарыдыглыг сӧстiк хоостыра чарыдары. Пiр паза кӧп тузалыг сӧстер. Сӧстiң кӧнi паза кӧнi нимес тузазы. Сӧстернiң темалар хоостыра пӧлiктерi. Синонимнер. Антонимнер. Омо-нимнер. Лексическай омонимнер	Сӧстiң тузазын аймах-пасха ондай-ларнаң чарыдары. Пiр паза кӧп тузалыг сӧстернi таниры, сӧстiң кӧнi паза кӧнi нимес тузазын пасхалиры. Синонимнернi, антонимнернi, омонимнернi таниры; кӧп тузалыг сӧстернi паза омонимнернi таниры. Сӧстернi темалар хоостыра пӧ-лiктерче чарыдары. Сӧстi лексика саринаң ўзўрерi (ўгренгенi хоостыра). Лексика сӧс-тiктерiнең тузалан пiлерi (чары-

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчеткеннерниӊ Ӗӧн идӱглери
	Омонимнерни паза кӧп тузалығ сӧстерни чоохта пасхалиры. Сӧстӱктерниӊ кӧрӱмнери (чары-дығлығ, синонимнер, омонимнер) паза оларныӊ пос (хакас) тӱлиниӊ сӧстиӊ пайын ўгренерине полызии. Сӧстерни лексика саринаӊ ўзўрери (ўгренӱлген материал хоостыра)	дығлығ, синонимнер, антонимнер паза ан. п.)
70.6.5.4. Сӧс пӱдӱзи паза пӱдӱризи. Орта пазары (10 ч)		
Сӧс пӱдӱзи паза пӱдӱ-ризи. Орта пазары (10 ч)	Сӧс пӱдӱзи паза пӱдӱризи – тӱл науказыныӊ чардыхтары. Хозым – тӱлниӊ иӊ кӱчӱг единицазы. Сӧстиӊ тӧстиӱги. Хозымнарныӊ кӧрӱмнери (сӧс педӱрчеӊ, форма пӱдӱрчеӊ паза сӧс хубулдырчаӊ). Пӱр тӧстиӱктиӊ сӧстер. Адалыстыӊ падеж паза сан хозымнары, идиӱстиӊ сырай паза сан хозымнары; тартыл	Хозымнарда тапсағларныӊ алыс-ханын табары. Сӧсти пӱдӱзи хоостыра ўзўрери. Хакас тӱлинде сӧстер пӱдӱрчеӊ оӊ-дайларны (хозымнар полызиинаӊ, сӧстер пӱриӱп, тапсағлар алызып, конверсия, аббревиатура) пӱлери паза орта тузаланары

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ӗгренчӱккеннерниӱ Ӗӧн идӱглерӱ
	гы паза сказуемай формаларныӱ хозымнары, чаратпинчатхан форманыӱ хозымнары. Хакас тӱлинде наа сӱстер пӱдӱрчӱн оӱдайлар (хозымнар полызиинан, сӱстер палгалызып, тапсаглар алызып, сӱстерниӱ пӱр чоох чардыгынан пасха чоох чардыгызар кӱскени, аббревиация). Сӱсти хозымнарға чарары. Сӱсти пӱдӱзи хоостыра ӱзӱрери	
70.6.5.5. Морфология. Кибӱрлӱг чоох. Орта пазары (36 ч)		
Морфология – грамматиканыӱ пӧлӱгӱ (2 ч)	Морфология – грамматиканыӱ чардыгы. Сӱстиӱ грамматика тузасы. Чоох чардыхтары – сӱстерниӱ лексико-грамматическай пӧлӱктери. Хакас тӱлиниӱ чоох чардыхтары	Чоох чардыхтарыныӱ сӱстерниӱ лексика паза грамматика разрядтары полчатханынаар, сӱстиӱ грамматика тузасынаар, хакас тӱлиниӱ чоох чардыхтарыныӱ системазынаар пӱлистерни ӱгредӱг

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниязи	Ўгренчеткеннерниң öөн идиглери
	Пос алынча паза полызығлығ чоох чардыхтары	пöгiннерiн толдыраында тузаланары паза пиктири
Адалыс (10 ч)	Адалыс – пос алынча чоох чардығы. Адалыстың грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Адалыстың чоохтағы тузазы. Адалыстың тузалары хоостыра лексико-грамматическай пöлiктери. Собственной паза нарицательнай, тiриг паза тiриг нимес ниме-нооларны таныхтапчатхан адалыстар. Адалыстар пүдiрчең хозымнар: -чы/ -чи; -ыз/-из/-з; -ыс/-ис/-с. Сöстер хозылып пүтчеткен адалыстар. Адалыстарның падежтер хоостыра хубулызы. Адалыстың тартылғы формазы. Падежтерниң паза тартылғы форманың хозымнары	Адалыстарны, пiлдiристерни, идiлистерни таныры паза пасха чоох чардыхтарынау пасхалиры. Адалыстарны морфология саринаң үзүрери, пiлдiристерни паза идiлистерни чардыхти үзүрери. Тiл саринаң аймах-пасха үзүриглерде паза чоохта морфологиядаңар пiлистернең тузаланары. Адалыс. Адалыстың тиксi грамматика тузазын, морфология пiлдiриглерин паза синтаксистегi функциязын чарыдары; аның чоохтағы тузазын чарыдары. Адалыстың лексика паза грамматика разрядтарын чарыдары

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ӱгренчеткеннерниӱ Ӗӧн идӱлерӱ
	Адалыстыӱ кӱчӱглес формазын пӱ- дӱрчеӱ хозымнар: -чӱх/-чек, - ычӱх/-ӱчек, -ах/-ек, -ас/-ес. Адалыстарны морфология саринаӱ ӱзӱрерӱ	Адалыстарныӱ морфология ӱзӱ- риин идерӱ. Адалыстарныӱ хубул- чатхан, адалчатхан паза пазым итчеӱ синнерӱне тудынары (ӱг- ренген материал хоостыра). Адалыстарныӱ орта пазылчатхан синнерӱне тудынары: л, н, т сог- ласнайларға тоозылчатхан ада- лыстарға -лар/-лер, -нар/-нар, -тар/ -тер кӧп сан хозымнарын хозары; нн, хх, кк, сс хос согласнайларны паза падеж хозымнарында узун гласнайларны орта тузаланаы
Пӱлдӱрӱс (10 ч)	Пӱлдӱрӱс – пос алынча чоох чар- дығы. Адалыстыӱ грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Пӱлдӱрӱстиӱ чоохтағы тузазы	Пӱлдӱрӱстиӱ тиксӱ грамматика ту- зазын, морфология пӱлдӱрӱглерӱн паза синтаксистегӱ функциязын чарыдары; аныӱ чоохтағы тузазын чарыдып пӱлерӱ

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўgrenчeткеннерниӊ Ӗӧн идиглери
	Пилдиристер педирчеӊ хозымнар: -ых/-ик, -к/-х; -ыз/-иг, -г/-и; -лыг/-лиг, -ныг/-ниг, -тыг/-тиг , ан. п. Пилдиристерниӊ тузалары хоостыра пӧлӱктери. Пилдиристиӊ тиннестирис синнери. Пилдиристерни орта пазары. Пилдиристерни морфология саринаӊ ўзўрери	Пилдиристерни орта пазар синнерге тудынары: -лыг/-лиг, -ныг/-ниг, -тыг/-тиг хозымныӊ пилдиристер; -аачы/-еечи хозымныӊ качество таныхтапчатхан пилдиристер; тыы-дыс формада турчатхан пилдиристер, оларны орта пазары, орта тузаланары
Идилӱс (14 ч)	Идилӱс – пос алынча чоох чардығы. Идилӱстиӊ грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Идилӱстиӊ сӧс пiriгизиндеги, чоохтагдагы, чоохтагы тузазы. Идилӱстиӊ пасталыг формазы. Идилистер пўдирчеӊ ондайлар. Идилистер педирчеӊ хозымнар: -ла/-ле, -на/-не, -та/-те, -а/-е . Идилӱстиӊ идил парған паза идилбеен кӧримнери	Идилӱстиӊ тикси грамматика тузазын, морфология пилдириглерин паза синтаксистеги функциязын чарыдары; аныу сӧс пiriгизиндеги, чоохтагдагы паза чоохтагы тузазын чарыдары. Идил парған паза идилбеен кӧримде турчатхан идилистерни пасхалиры. Идилӱстиӊ пасталыг формазын табары

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ӱгренчеткеннерниӱ ӧӧн идӱлери
	Идилистің формаларынаңар тикси оңнағ: сырайча хубулчатхан, сырайча хубулбинчатхан формалары (причастие, деепричастие, іле немес форма). Идилистің полчатхан, полар, ирткен тустары. Полчатхан тус, полчатхан тустың пӱдизи. Идилистің полчатхан туста сырайча паза санча хубулызы. Полар тус, полар тустың пӱдизи. Идилистің полар туста сырайча паза санча хубулызы. Ирткен тус, ирткен тустың пӱдизи. Ирткен тустың сырайча паза санча хубулызы	Идилисті чардыхти морфология саринаң ӱзӱрери (ӱгренгені хоостыра). Идилистің орта пазар синнеріне тудынары: хх, кк, нн, мм хос согласнайларны; -ған ирткен тус формазында паза тт, нн, мм хос согласнайларны наада ирткен тус формазында; -бас итирбинчеткен формадағы хос согласнайларны паза ан. п.

Тематическай пӧліктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернӧн Ӗӧн идіглері
70.6.5.6. Синтаксис. Кибірліг чоох. Танығлар турғызары (16 ч)		
Синтаксис – грамматиканың пӧлігі. Сӧс пірігізі паза чоохтағ – синтаксистің единицалары (2 ч)	Синтаксис – грамматиканың чардығы. Сӧс пірігізі паза чоохтағ – синтаксистің единицалары. Сӧс пірігізі паза аның пілдіріглері. Ӗӧн сӧзінің морфология пілдіріглері хоостыра сӧс пірігістерінің кӧрімнері. Сӧстерні сӧс пірігізінде палғалыстырчаң оңдайлар. Сӧс пірігізін синтаксис саринаң үзүрері	Синтаксистің единицаларын (сӧс пірігізін, чоохтағны) таниры; сӧс пірігістерін паза олаңай чоохтағны синтаксис саринаң үзүрері; сидіктелген олаңай паза хадыл чоохтағларны танығлар саринаң үзүрері (ўгренгені хоостыра); синтаксисче паза танығлар турғызарынча пілістерні аймах-пасха тіл саринаң үзүріглерде паза чоохта тузаланары. Ӗӧн сӧстің морфология пілдіріглері хоостыра сӧс пірігістерін таниры паза пілері
Чоохтағ, аның пілдіріглері (6 ч)	Чоохтағ паза аның пілдіріглері. Чоохтағларның чоох пӧгіні хоостыра (искірігіліг, сурығлығ, кӱстегліг) паза ўн хоостыра (хысхырымнығ	Олаңай сидіктелбеен чоохтағларны паза тӧӧй членнернең, айланыснаң сидіктелген олаңай чоохтағларны таниры; чоохтағларның ўн

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчеткеннерниӊ Ӗӧн идиглери
	паза хысхырымныӊ нимес) пӧ- лӱктери, оларныӊ тузалары паза ўн хоостыра пос ондайлыӊ полчат- ханы. Сурыҕны паза кўстегни та- ныхтачаӊ ондайлар. Чоохтаҕныӊ Ӗӧн членнери (грам- матика Ӗӧни). Подлежащай паза аныӊ пилдирлчеткен морфология ондайлары. Сказуемай паза аныӊ пилдирлчеткен морфология ондай- лары. Подлежащайныӊ паза сказуе- майныӊ аразында тире турҕызары. Тараӊхай паза тараӊхай нимес чоохтаҕлар. Чоохтаҕныӊ икинчи орынныӊ членнери: толдырыҕ, об- стоятельство, чарытхы. Сӧстернин чоохтаҕдаҕы орны	паза пӧгин хоостыра, грамматика Ӗӧннери хоостыра (олаӊай паза хадыл), икинчи орынныӊ членнери хоостыра (тараӊхай, тараӊхай ни- мес) кӧримнерин пасхалиры; чоох- таҕныӊ грамматика Ӗӧниниӊ паза икинчи орынныӊ членнериниӊ, подле- жащайныӊ паза сказуемайныӊ, икинчи орынныӊ членнериниӊ хайдаҕ чоох чардыхтарынаӊ пилдирлгенин чарыт пилери

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчеткеннерниӊ ӧӧн идӱглерӱ
Тӧӱй членниӊ чоох- тағлар (8 ч)	Тӧӱй членниӊ чоохтағлар. Тӧӱй членнерниӊ палғалыстырчаӊ оӊдайлар. Тӧӱй членниӊ чоохтағларныӊ ен паза танығлар саринаӊ пос оӊдайы. Тӧӱй паза тӧӱй нимес чарытхылар. Айланыстығ чоохтағлар. Айланыстыӊ чоохтағдағы орны. Айланыстыӊ тузазы паза пӱлдірілчеткен оӊдайлары. Айланыстығ чоохтағларныӊ пос оӊдайлығ ўни. Айланыстығ чоохтағларда танығлар турғызары. Чоохтағ соонда танығлар турғызары. Тӧӱй членниӊ паза айланыстығ чоохтағларда танығлар турғызары	Подлежащайныӊ паза сказуемайныӊ аразында тире танығ турғызары, тӧӱй членниӊ чоохтағларда паза, че союзтар полза, танығлар турғызары; тӧӱй членнерниӊ тиксӱ адапчатхан сӧстӱг чоохтағларны орта пазары; пӱчикте айланыстығ паза кӧни чоохтыӊ чоохтағларда танығлар турғызар синнерге тудынары

Тематическай пӧлiктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезi	Ӗгренчеткеннернiң Ӗӧн идiглерi
Тиксi хатире: Ӗгре- дiг чылы пасталчат- са – 2 ч; Ӗгредiг чылы тоозылчатса – 2 ч	Ӗгретчiнiң кӖрiзiнең	
Сыныхтағлығ то- ғыстар иртiрерi (из- ложение, сочинение, ан.п.) – 6 ч	Ӗгретчiнiң кӖрiзiнең	
Резервнай частар – 2 ч	Ӗгретчiнiң кӖрiзiнең	

70.7. 6-чы КЛАСС (102 ч)

Частарның саны – **102 ч.**

Полған на классха пирилчеткен темаларның изеризін алыстырарға чарир.

Хатирына көрилчеткен частар – **4 ч:** үгредіг чылы пасталчатса – 2 ч; үгредіг чылы тоозылчатса – 2 ч.

Сыныхтағлығ тоғыстарға (сочинение, изложение паза пасха даа тоғыстар) иртіреріне көрилчеткен частар – **6 ч.**

Резервнай частар – **2 ч.**

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің өөн идіглері
70.7.1. ХАКАС ТІЛІНЕЦЕР ТИКСІ ОҢНАҒ (2 ч)		
Хакас тілінецер тик- сі оңнағ (2 ч)	Хакас тілі – Хакас Республиканың хазна тілі. Литература тілінецер оңнағ. Хакас тілінің диалекттерге төстенчеткені, пайы паза хоос оңдайлары	Хакас тілінің Хакас Республика-ның хазна тілі паза хакас чонның тілі полчатханынаң палғалысты-ра функцияларын орта чарыдары; хакас тілі Хакас Республиканың хазна тілі полчатханын киречілеп-четкен көзідімнер пирері

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниези	Ўгренчеткеннерниң öөн идiглерi
70.7.2. ТІЛ ПАЗА ЧООХ (2 ч)		
Тіл паза чоох (2 ч)	Тіл темазына чарыдылған пір кізінің аймах-пасха чооғын пүдірері (чарыдығлығ, искірігліг, паалағлығ). Тіл паза чоох. Пір кізінің хоостап чоохтааны, пір кізінің искіріп чоохтааны, пір кізінің паалап чоохтааны; тілдеңер искіріг	Чуртаста полған нимелер хоостыра, хығырған аймах-пасха литература хоостыра, паспин, 4–5 чоохтағлығ пір кізінің чоох көрімнерін пүдірері (искірігліг, чарыдығ паза ан. п.); тіл темазынча 3–4 репликалығ чоох тудары. Чоохтаныстың аймах көрімнерінең тузаланары: наука ўгредігліг паза хоос тексттерні, таллап, толдыразынаң чоохтиры. 100 сөстең асхынах нимес текстті паспин чоохтап пілері. 160 сөстіг искен паза хығырған наука-ўгредігліг паза хоос тексттің содержаниезін оңниры

Тематическай пöликтер паза темалар	Öөн содержаниезі	Ўгречеткеннернің öөн идіглері
70.7.3. ТЕКСТ (4 ч)		
Текстті үзүрері: тексттің пүдізі, аның пос оңдайы; кічіг тема паза абзац, текстте чоохтағларны палғалыстырчаң оңдайлар. Текстнең тоғынары (4 ч)	Текстті сағыс хоостыра үзүрері: чардыхтарының пүдізінің пос оңдайлары, аның кічіг темалары паза абзацтары, чоохтағларның текстте палғалысчатхан оңдайлары, тілнің хоос оңдайларының тузаланылчатханы (ўгренілген материал хоостыра). Текстнең тоғынары: текстке план пүдірері (олаңай, толдыра, сурығлығ). Тексттің öөн паза öөн нимес искірии, текстті чоохтиры. Хоостап чоохтааны – чоох көрімі. Кізінің тастындағы көрімінеңер хоостап чоохтиры. Иб, тура істінеңер хоостап чоохтиры. Чир-чайааннаңар хоостап чоохтиры. Пірее орыннаңар хоостап чоохтиры. Идігдеңер хоостап чоохтиры	Аймах-пасха чоох көрімнеріне кір-четкен тексттерні чарыдары; кізінің тастындағы көрімін, тура істін, чир-чайаанны, алынча орынны, хайдағ-да идігні чарытчатхан текстті чарыдары. Чоохтағларны текстте палғалыстырчатхан оңдайларны табары, ол санда орындыларны паза иділістің тус паза көрім формаларын оңарары. Чуртас опыдына паза хығырған нимее төстеніп, аймах чоох көрімнеріне килістіре тексттер пүдірері, ол санда 5 алай аннаң көп чоохтағлығ кічіг сочинение пазары; 90 сөстең асхынах нимес класста пасчаң сочинение пас полары

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглерi
70.7.4. ТIЛНIң ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КÖРIМНЕРI (2 ч)		
Тiлнiң функцио- нальнай стильлерi. Хазна-тоғыс стилы (2 ч)	Тоғыс стилы. Пiчiк пазары. Заявление, расписка пазары. Наука стилы. Словарнай статья. Наука искiрии	Тоғыс паза наука стильлерiнiң пос оңдайларын чарыдары; словарнай статьяның паза наука искiриинiң кирексiнiстерiн адап пiлерi; тiл- нiң аймах функциональнай кöрiм- нерiне паза жанрларына кiрчеткен тексттернi үзүрерi (чоох, заявление, словарнай статья, наука искiрии)
70.7.5. ТIЛ СИСТЕМАЗЫ (80 ч)		
70.7.5.1. Лексикология. Кибiрлiг чоох (4 ч)		
Хакас тiлiнiң сöстiг пайы. Кибiрлiг чоох. Сöстiктер (4 ч)	Хакас тiлiнiң лексиказының пүдiзi: хакас тiлiнiң поэзияның сöстерi паза аның темалар хоостыра пöлiктерi. Наа пүткен паза пасха тiлдең кiр- ген сöстер – хакас тiлiнiң сöстiг пайын пайытчаң öөн оңдайлар. Пасха тiлдең кiрген сöстер, оларның тiлге кiрчеткен сылтағлары	Сöстернi хайдағ килгенi хоостыра пасхалиры (тоң хакас сöстерi паза пасха тiлдең кiрген сöстер); сöстернi алғым алай алғым нимес тузаланылчатханы хоостыра пасхалиры; наа сöстер, иргiлен парған сöстер (историзмнер паза архаизмнер); сöстернi хайдағ

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ўгречеткеннернің өөн идіглері
	Архаизмнер паза неологизмнер, оларның тіл тилізі хоостыра тілде пар полчатханы. Иргілен парған сөстер: историзмнер паза архаизмнер. Нейтральной паза стиль саринаң сырлығ сөстер. Книжной паза олаңай чоохта киректелчеткен сөстер. Хакас тілінің сөстіг пайының тузаланылчатханы хоостыра көрімнері, тиксі тузаланылчатхан паза тиксі тузаланылбинчатхан сөстер (диалектизмнер, терминнер, профессионализмнер, жаргонизмнер). Сөстіктер	сферада киректелчеткені хоостыра пасхалиры: тиксі киректелчеткен сөстер алай тілнің алынча сфераларында ла (диалектизмнер, терминнер, профессионализмнер, жаргонизмнер); сөстернің стиль саринаң сырларын чарыт пілері. Сөстіктернең тузаланаарға көніктірірі
70.7.5.2. Фразеология – тіл науказының чардығы (4 ч)		
Фразеология – лексикологияның чардығы. Хакас тілінің пик палғалыстығ	Хакас тілінің фразеология пүдірістерінеңер оңағ. Нейтральной, олаңай чоохта киректелчеткен, книжной фразеология, оларның	Текстте фразеологизмнерні табары, оларның тузазын чарыдары; фразеологизмнернің хайдағ ситуацияда тузаланарын чарыт пілері

Тематическай пӧліктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің ӧӧн идіглері
сӧс пірігістерінеңер (фразеология кизек- терінеңер) оннағ (4 ч)	пос оңдайлары. Пос палғалыстығ сӧс пірігістерін фразеологизмнердең пасхалиры. Хакас-орыс фразеология сӧстігі паза аннаң тузаланары	
70.7.5.3. Морфология. Кибірліг чоох. Орта пазары (56 ч)		
<i>Адалыс – 10 ч</i>		
Адалыс (10 ч)	Адалыстың грамматика пілдіріг- лері паза синтаксистегі тузалары. Адалыстың саны. Тартылғы фор- мадағы адалыстарның хубулызы. Пір паза көп сандағы адалыстар- ның падежтерче хубулызы. Адалыстың сказуемай формазы. Аның хубулызы. Адалыстарның текст пүдірерінде араласчатханы. Адалыстарны морфология саринаң үзүрері	Адалыстарның пүтчеткен оңдай- ларын чарыдары. Хадыл сӧстернің пірге паза дефис пастыра пазылчатхан синнеріне тудынары. Адалыстарның хубулызына, орта адалчатханына паза оларда па- зым идеріне тудынары (ўгренгені хоостыра)

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглерi
<i>Пiлдiрiс – 10 ч</i>		
Пiлдiрiс (10 ч)	Пiлдiрiстiң грамматика пiлдiрiглерi, паза синтаксистегi тузалары. Пiлдiрiстер пүдiрчең хозымнар. Öң, син паза ниме-нооның тадиин таныхтапчатхан качественнайпiлдiрiстер. Пiлдiрiстiң ниме-ноотузалығ пол парчатханы (субстантивация) паза наречиелер орнына киректелчеткенi, оларның синтаксическай функцияларының алызии. Пiлдiрiстiң тиңнестiрiс сиңнерiнiң синтаксическай оңдайнаң пүтчеткенi. Синоним пiлдiрiстер паза антоним пiлдiрiстер. Пiлдiрiстернiң текст пүдiрерiнде араласчатханы. Пiлдiрiстернi морфология саринаң үзүрерi	Пiлдiрiстернiң пүтчеткен оңдайларына тудынары; оларның орта адалчатханына паза оларда пазым идерiне тудынары (үгренгенi хоостыра); хадыл пiлдiрiстернiң орта пазар синнерiне тудынары

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглерi
<i>Числительнай – 10 ч</i>		
Числительнай (10 ч)	Числительнайларның тузазы паза грамматика пiлдiрiглерi. Числительнайларның тузалары паза пүдiзi хоостыра пöлiктерi. Адалыстарнаң хада киректелчеткен числительнайларның хубулбинчатханы. Ниме-ноо тузалыг числительнайларның хубулызы. Числительнайларның синтаксической функциялары	Числительнайларны хубулдыра-ры паза оларның хубулызының, пүдiзiнiң паза синтаксис тузазының пос оңдайларын чарыдары; числительнайларның чоохтагы тузазын, наука паза тоғыс стилинде киректелчеткенiн чарыдары. Чыылыс числительнайларны орта тузаланары; пöлiс паза хадыл числительнайлары орта пазар синнерге тудынары
<i>Орынды (местоимение) – 10 ч</i>		
Орынды (местоимение) (10 ч)	Орындыларның грамматика пiлдiрiглерi паза синтаксистегi тузазы. Сырай, көзидiг, тартылгы, чарыдыҕлыг, сурыҕлыг паза теезiглiг, iле нимес паза чаратпинчатхан тузалыг орындыларның падежтерче хубулызы	Орындыларны таниры; оларның тиксi грамматика тузаларын чарыдары; орындыларны хубулдыр пiлерi, оларның синтаксис функцияларының пос оңдайын чарыдары

Тематическай пöліктөр паза темалар	Öөн содержаниезі	Ўгречеткеннернің öөн идіглері
	Орындыларның синтаксическай функциялары. Морфология саринаң ўзўрері	
<i>Иділіс – 16 ч</i>		
Иділіс (16 ч)	Иділістің тузазы, грамматика пїлдіріглері паза категориялары. Иділістің синтаксистегі тузазы. Иділістің пасталығ формазы. Иділістің итірбинчеткен формазын пўдірчеткен хозымнар. Иділістің сырайча паза санча хубулызы. Иділістің залог категориязы (öөн, айланыстығ, улызығлығ, страда- тельнай, кўстегліг) паза оларның хозымнары. Хакас тілінің наклонение кате- гориязынаңар тиксі оңнағ (изъя- вительнай, кўстечен, молчастығ, полғадағ, хыныстығ, сослагатель- най), оларның хозымнары	Иділістің наклонениезін чарыдары. Кўстечен наклонениеде 1-ғы сырайда, көп санда турчатхан -ааң/-еен, -ааңар/ -еенер хозымның иділістерні орта пазар синнерге тудынары; ирткен тустағы иді- лістернің хозымнарын орта пазары паза ан. п. Пїлдірістерні, числительнайлар- ны, местоимениелерні, иділістерні морфология саринаң ўзўрері. Мор- фологиядаңар алған пїлісті, аймах- пасха ўзўріглер иртірчетсе, паза чоохта тузаланаы

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ӗгречеткеннернӱӱ ӧӧн идӱглерӱ
	Полғадағ наклонение паза идӱ- лӱстӱ сырайча, санча хубулызы. Изъявительнай наклонение, анын полчатхан, полар, ирткен тус фор- малары. Полызығ тузалығ идӱлӱстер, олар- нын тузалары. Идӱлӱстӱ морфология саринаң ӱзӱрерӱ	
70.7.5.4. Синтаксис (16 ч)		
Синтаксис (16 ч)	Тӧӱй членнӱг чӧохтағлар. Тӧӱй членнернӱ палғалыстырчаң оң- дайлар. Тӧӱй членнӱг чӧохтағ- ларнын ӱн паза танығлар саринаң пос оудайлығ полчатханы. Тӧӱй паза тӧӱй нимес чарытхылар (ха- тиры). Союзығ хадыл чӧохтағлар. Хадыл чӧохтағларда че, тӱзең, а союзтар алнында запятой турғызары	Сӧс пӱрӱгӱстерӱн синтаксис саринаң ӱзӱрерӱ, чӧохтағларнын синтаксис саринаң паза танығлар саринаң ӱзӱрерӱ (ӱгреченӱ хоостыра); син- таксисче паза танығлар турғы- зарынча алған пӱлӱстернӱ тӱл са- ринаң ӱзӱрӱглер итчетсе паза чӧохтаныста тузаланары

Тематическай пöліктер паза темалар	Öөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің öөн идіглері
Тиксі хатиры: ўгредіг чылы пасталчатса – 2 ч; ўгредіг чылы тоозылчатса – 2 ч	Ўгретчінің көрізінең	
Сыныхтағлығ тоғыстар иртірері (изложение, сочинение, ан. п.) – 6 ч	Ўгретчінің көрізінең	
Резервной частар – 2 ч	Ўгретчінің көрізінең	

70.8. 7-чі КЛАСС (102 ч)

Частарның саны – **102 ч.**

Полған на классха пирилчеткен темаларның изерізін алыстырарға чарир.

Хатирына көрілчеткен частар – **4 ч:** үгредіг чылы пасталчатса – 2 ч; үгредіг чылы тоозылчатса – 2 ч.

Сыныхтағлыг тоғыстар (сочинение, изложение паза пасха даа тоыстар) иртіреріне көрілчеткен частар – **6 ч.**

Резервнай частар – **2 ч.**

Тематическая пәлкілер паза темалар	Өзін сәдержәніз	Үгренчәткеннернн өзін идіглері
70.8.1. ХАКАС ТІЛІНЕЦЕР ТИКСІ ОЦНАҒ (2 ч)		
Хакас тілінецер тик- сі оцнағ. Хакас тілінің тилізі (2 ч)	Хакас тілінің тилізі. Чонның тілі- нің, культуразының паза тархыны- ныу палғалызы. Хакас тілінің Сибирьдегі түрк тіллерінің аразындағы орны. Си- бирьдегі түрк тіллерінең танызығ	Хакас тілінің төреміл тиліпчәт- кенін оцниры. Хакас тілінің, куль- туразының паза тархынының Сибирьдегі түрк тіллерінең пал- ғалыстығ полчатханын оцниры
70.8.2. ТІЛ ПАЗА ЧООХ (2 ч)		
Тіл паза чоох. Ікі кізінің чооғының көрімнері (2 ч)	Тіл темазына чарыдылған пір кі- зінің аймах-пасха чооғын пүді- рері (чарыдығлығ, искірігліг, паа- лағлығ)	Чуртас сизіглері хоостыра, науч- най, үгредіг, хоос паза научно- популярнай литература хоостыра,

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ўғренчеткеннернӱң ӧӧн идіглері
	Ікі кізінің чооғының кӧрімнері: идіге кӧстег, сағыснаң алызары, искіріг идері. Тіл паза чоох. Пір кізінің хоостап чоохтааны, пір кізінің искіріп чоохтааны, пір кізінің паалап чоохтааны. Ікі кізінің чооғы: идіге кӧстег, сағыс алысханы, искіріг алары, искіріг пирері	паспин (6 чоохтағдаң асхынах немес), пір кізінің аймах чооғын пӱдірері; наука искіриинен чоох тударға. Тіл сурығларына чарыдылған темаларча паза чуртас сизіглері хоостыра ікі кізінің чооғында (4–5 реплика) аралазары
70.8.3. ТЕКСТ (4 ч)		
Текст. Текст – чоох произведениезі. Тексттің ӧӧн пілдіріглері (хатиры). Тексттің пӱдізі. Абзац (4 ч)	Текст. Тексттің пілдіріглері (тиксі кӱрері). Тексттің пӱдізі. Абзац. Текстнең тоғынары: текстке план пӱдірері (олаңай, толдыра, сурығлығ, тезис ондайынаң), тексттің ӧӧн паза ӧӧн немес искірии. Текстте ӧтіг тіл ондайлары: тапсағлығ, сӧс пӱдірчең, лексическай	Текстті аның пілдіріглеріне киліс-четкені хоостыра ўзүрері; аның пӱдізін, абзацтарға чарылчатханын, тексттің ӧтіг тіл ондайларын табарға. Текстті сағыс хоостыра, аның пӱдізінің пос ондайлары хоостыра ўзүрері; тексттегі кічіг темаларны паза абзацтарны табары

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниези	Ӱгренчкеннерниӱ ӧӧн идӱглери
	Сағынып чоохтанғаны – чоох көрими. Сағынып пазылған тексттерниӱ пос оңдайлығ пӱдизи. Текстти сағыс хоостыра ӱзӱрери: аның алынча чардыхтарының пӱдизи, кичиг темалары паза абзацтары; чоохтағларны текстте палғалыстырчатхан оңдайлар; хоос тил оңдайлары (ӱгренгені хоостыра)	Тексттиӱ чардыхтарын паза чоохтағларны палғалыстырчатхан лексика паза грамматика оңдайларын табары. Чуртас паза хығырығ опыдына, искусство произведениелерине тӧстеніп, аймах чоох көрімнерине кірчеткен тексттер пӱдірери (ол санда 5 алай аннаң көп чоохтағлығ кичиг сочинение пазары; 130–140 сӧстен асхынах нимес класста пасчан сочинение)
70.8.4. ТІЛНІ ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КӖРІМНЕРІ (2 ч)		
Публицистика стили, аның көрімнері (2 ч)	Тілнӱ функциональнай көрімнерінеңер оңнағ: олаңай чоох, чоох стильлери (наука, публицистика, тоуыс), хоос литература тілі. Публицистика стили паза аның сарыхтары (жанрлары) (репортаж, интервью, танығ). Публицистика	Тілнӱ функциональнай стильлерін чарыдары: публицистика стилинӱ пос оудайлары, аның тузаланылчатхан сфералары, функциялары; публицистика стилинде тузаланылчатхан ӧтиг тил оңдайлары, публицистика стилинең пазылған

Тематическай пӧлiктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң Ӗӧн идiглерi
	стильiнiң киректелчеткенi, функциялары паза тiл оңдайлары. Тiлнiң ӧтiг оңдайларының публицистика стильiнең пазылған тексттерде тузаланылчатханы. Тоғыс стильi. Тоғыс стильiнiң киректелчеткенi, функциялары паза тiл оңдайлары. Кӧстеглер (инструкция) пазары	тексттернi педiрчең синнер, анын жанларының (интервью, репортаж, заметка) пос оңдайлары. Публицистика стильiнiң репортаж, заметка, интервью жанларын пӧдiрерi; тоғыста кирек чачыннарны тимнирi. Публицистика тексттерiн пӧдiрчең синнернi пiлерi. Тоғыс стильiнiң пос оңдайларын чарыдары, ол санда анын киректелчеткенiн, функциялары, пос оңдайларын. Устаныс (инструкция) жанрның пос оңдайынча тузаланары

Тематическай пӧлiктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң Ӗӧн идiглерi
70.8.5. ТIЛ СИСТЕМАЗЫ (80 ч)		
70.8.5.1. Морфология. Кибiрлiг чоох (64 ч)		
<i>Морфология – тiл науказының чардыгы (тиксi хатиры) – 2 ч</i>		
Морфология – тiлде- нер науканың пӧлiгi (хатиры) (2 ч)	Морфология – тiлдеңер науканың пӧлiгi. Пос алынча чоох чардых- тары. Полызығлығ чоох чардых- тары. Сӧстернi морфология сари- наң ўзўрерi	Ўгренген орфограммаларны таниры; сӧстернi орта пазарынча ўзўрерi; пасчатса, орта пазарынча алған пiлiстернең тузаланаы. Сӧс пўдiзiнеңер паза сӧс пўдi- рiзiнеңер пiлiстерiнең тiл саринаң аймах ўзўрiглерде паза орта пазарында тузаланаы. Фразео- логизмнернiң, хыйға сӧстернiң, афоризмнернiң тузаларын чарыт пiлерi (ўгренген хоостыра), ол санда фразеология сӧстiгiнең туза- ланып пiлерi
<i>Причастие – 9 ч</i>		
Причастие. Причастие – идiлiс-	Причастиелернiң тузазы паза грамматика пiлдiрiглерi. При- частиенiң, идiлiстiң паза пiлдiрiс-	Причастиелернi идiлiстiң формазы чiли чарыдары. Причастиеде идi-

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ұғренчеткеннернің өөн идіглері
тің хубулбинчатхан формаы (9 ч)	рістің пілдіріглері. Причастиенің тус формалары: полчатхан, ирткен, полар тус хозымнары Причастиелернің ниме-ноо туза- лығ полчатханы (субстантивация), оларның падежтерче паза санча хубулызы. Причастиенің синтак- систегі тузаы. Причастие кизегі, оларны танығнаң чарары. Под- лежащайлығ причастие кизегі. Причастиелерні морфология сари- наң үзүрері	лістің паза пілдірістің пілдіріг- лерін көзідері. Полчатхан, ирткен паза полар тустағы причастиелерні таниры Причастиелерні морфология са- ринаң үзүрері, ол көнігістерні чоохтаныста тузаланары. Причастиеліг сөс пірігістерін паза причастие кизектерін пүдірері. Причастиенің чоохтағдағы туза- зын чарыдары, причастие кизектіг чоохтағларда танығларны орта турғызары
Деепричастие – 8 ч		
Деепричастие. Деепричастие – иді- лістің хубулбинчат- хан формаы (8 ч)	Деепричастиелернің тузаы паза грамматика пілдіріглері. Деепри- частиенің, иділістің паза наречие- нің пілдіріглері. Деепричастиенің хозымнары. Дее- причастиенің синтаксистегі ту- заы. Деепричастие кизегі	Деепричастиелерні иділістің фор- маы чіли чарыдары. Деепри- частиеде иділістің паза наречие- нің пілдіріглерін чарыдары. Деепричастие кизектерін пүдірері, чалғыс деепричастиеліг паза деепричастие кизектіг чоохтағлар

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренçеткеннернiң öөн идiглерi
	Деепричастиенi морфология саринаң үзүрeri. Чалғыс деепричастиелiг паза деепричастие кизектiг чоохтағларны орта пүдiрeri. Чалғыс деепричастиелiг паза деепричастие кизектiг чоохтағларда танығлар турғызары	педiрeri, оларда танығларны орта турғызары. Деепричастиенiң чоохтағдағы орнын чарыдары Деепричастие хозымнарын орта паза правилоларнаң тузаланары
<i>Наречие – 7 ч</i>		
	Наречиелернiң тиксi грамматика тузазы. Наречиелернiң тузалары хоостыра пöлiктерi. Наречиелер педiрçең хозымнар. Наречиелернi морфология саринаң үзүрeri. Наречиелернi орта пазары: пiрге, алынча, дефис пастыра	Чоохта наречиелернi таниры. Наречиенiң тиксi грамматика тузазын чарыдары; наречиелернi тузалары хоостыра көрiмнерiнче пасхалиры. Наречиелер пүдiрçең ондайларны чарыдары. Наречиелернiң синтаксис функцияларын чарыдары. Пiрге, алынча паза дефис пастыра пазылчатхан хадыл наречиелернi (<i>аар-неер, хыйын-хайын</i>), <i>-да/-де</i>

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернi öөн идiглерi
Наречие. Наречие – чоох чардыгы (7 ч)		кизегестер полызиинан iле нимес орындылардан пүткен наречиелер- ни, <i>хас-хаçаннаң, хап-орта, ал- алынча</i> охас наречиелернi орта пазар правилоларға тудынары
<i>Модальнай сөстер – 4 ч</i>		
Модальнай сөстер (4 ч)	Модальнай сөстердеңер тикi оң- нағ. Модальнай сөстернiң көрiм- нерi	Модальнай сөстернi таниры, олар- ның чоохтағдағы функциязын чарыдары
<i>Полызығлыг чоох чардыхтары – 2 ч</i>		
Полызығлыг чоох чардыхтары (2 ч)	Полызығлыг чоох чардыхтарына- ңар тикi оңнағ, оларның пос алынча чоох чардыхтарынаң пас- халалчатханы	Полызығлыг чоох чардыхтарына- ңар тикi оңнағ пирерi; оларның пос алынча чоох чардыхтарынаң нименең пасхалалчатханын чары- дары
<i>Послелог – 8 ч</i>		
Послелог (8 ч)	Послелог – полызығлыг чоох чар- дыгы. Послелогтарның морфо- логия паза синтаксис пiлдiрiглерi.	Послелогты полызығлыг чоох чардыгы чiли чарыдары; сөстер- послелогтарны, устапчатхан паза

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ўғренчеткеннернӱң ӧӧн идіглері
	Послелогтарның кӧрӱмнері (сӧс-тер-послелогтар, устачатхан послелогтар, тартылғы послелогтар)	тартылғы послелогтарны пасхалиры Чоохта послелогтарны тузалары хоостыра орта тузаланары; адалыстарның паза орындыларның послелогтарнаң хада киректелчеткен синнеріне тудынары. Послелогтарны морфология саринаң ўзўрері, ол кӧнігістернең, тіл саринаң аймах ўзўріглер толдырчатса паза чоохтаныста, тузаланары
<i>Союз – полызығлығ чоох чардығы – 8 ч</i>		
Союз (8 ч)	Союзтарның чоох пўдірерінде араласчатханы. Чалғыс паза хаталчатхан союзтар. Тиңни паза теести союзтар. Союз сӧстері. Союзтарның чоохтағның членнерін паза тексттегі чоохтағларны палғалыстырчатханы.	Союзтарны полызығлығ чоох чардыхтары чілі чарыдары; союзтарны тузалары хоостыра пасхалиры; союзтарның тексттегі тузазын чарыдары, ол санда чоохтағның тӧӱй членнерін паза хадыл

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглері
	Союктарны морфология саринаң ўзўрері	чоохташларны чардыхтарын пал- галыстыралары Союктарны тузалары хоостыра паза стиль саринаң орта тузала- нары; союктарны орта паза син- нерге тудынары, союктың хадыл чоохтағларда танығлар турғызар правилорларға тудынары; паза, тізең союктың чоохтағларда та- нығлар турғызалары. Союктарны морфология саринаң ўзўрері, ол көнігістернең чоохта- ныста тузаланары
Кизегес – полызығлығ чоох чардығы – 8 ч		
Кизегес (8 ч)	Кизегестернiң тузалары паза киректелчеткені хоостыра пöлiк- тері. Кизегестерні орта пазалары. Кизегестернiң сөсте паза текстте аймах өңнер читілерге полысчат- ханалары. Кизегестернiң чоохтағда	Кизегестерні полызығлығ чоох чардыхтары чiли чарыдалары; ки- зегестернi тузалары хоостыра пасхалиралары. Кизегестернi тузалары паза стиль саринаң сырлары хоостыра чоохта

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Үҗренчeткeннeрнiң öөн идiглeрi
	паза текстте тузалары хоостыра паза стиль саринаң килiстiрe тузаланылчатханы. Кизегестiг чоохтағларның үн саринаң пос оңдайлары	орта тузаланары; кизегестернi орта паза синнергe тудынары Кизегестернi морфология саринау үзүрeрi, ол көнiгiстeрнi чоохтаныста тузаланары
<i>Хыйыластар (междометиелер) – пос оңдайлыг сөстeр – 4 ч</i>		
Хыйғыластар (Междометиелер) (4 ч)	Хыйғыластарның тузалары хоостыра көрiмнeрi (кiзiнiң көңнiн таныхтапчатхан, идiгe көөктiрчeткeн, этикетнай). Пүткeн паза пүтпeн хыйғыластар. Хыйғыластарны морфология саринаң үзүрeрi	Междометиелернi пос оңдайлыг сөстeр чiли чарыдары паза оларныу тузалары хоостыра пöлiктeрiн пасхалиры; междометилернiңчоохтағы тузазын чарыдары. Междометиелернi морфология саринаң үзүрeрi, ол көнiгiстeрнi чоохтаныста тузаланары. Междометилiг чоохтағларда танығлар турғызар синнергe тудынары

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің өөн идіглері
Көөгіс сөстері (подражательные слова) – 4 ч		
Көөгіс сөстері (подражательные слова). Көөгіс сөстері, олары междометиялардың пасхалиры (4 ч)	Көөгіс сөстерінің көрімнері (табысха паза омаа көөгіп пүткен сөстер). Хыйғыластарны паза көөгіс сөстерін олаңай чоохта паза хоос литературада тузаланары. Хыйғыластарны паза көөгіс сөстерін чоохтағда ўннең паза танығларнаң таныхтиры. Пасха-пасха чоох чардыхтарына кірчеткен сөстернің омонимиязы. Грамматика омонимнері. Грамматика омонимнерін чоохта тузаланары	Ниме-нооға көөгіп пүткен сөстернің пос оңдайларын паза оларының чоохта киректелчеткенін чарыдары
70.8.5.2. Синтаксис (16 ч)		
Синтаксис (16 ч)	Олаңай чоохтағ. Олағай чоохтағда сөстернің изерізі. Сөстер изерізінің чоох алызарындағы тузазы. Чоохтағның интонациязы. Чоохтағның чара турчатхан членнері	Ікі кізінің чооғы. Ікі кізінің чооғынаң, изеннесчетсе паза аным-чохтасчатса, пыросынчатса, чөп алчатса, ниме-ноонаң чарасчатса алай чараспинчатса, тузаланары

Тематическай пӧліктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ӱгренчеткеннернӧн ӧӧн идіглері
	Кӧні чоох. Кӧні чоохты танығларнаң чарары. Ікі кизінің чооғынаңар оңнағ. Ікі кизінің чооғын тіл алысчатхан аймах оңдайларда тузаланары: изен-незерде паза анымчохтазарда, пыросыныста, чӧптезідге паза ан.п. Че, тізең союзтығ хадыл чоохтағлар. Че, тізең союзтығ хадыл чоохтағларда танығлар турғызары	Че, тізең союзтың хадыл чоохтағлар. Че, тізең союзтығ хадыл чоохтағларда танығлар турғызар пілістерні тыыдары
Тиксі хатирь: ӱгредіг чылы пасталчатса – 2 ч; ӱгредіг чылы тоозылчатса – 2 ч	Ӱгретчінӧн кӧрізінӧн	
Сыныхтағлығ тоғыстар иртірері (изложение, сочинение, ан.п.) – 6 ч	Ӱгретчінӧн кӧрізінӧн	
Резервнай частар – 2 ч	Ӱгретчінӧн кӧрізінӧн	

70.6. 8-чі КЛАСС (102 ч)

Частарның саны – **102 ч.**

Полған на классха пирілчеткен темаларның изерізін алыстырарға чарир.

Хатирына көрілчеткен частар – **6 ч:** үгредіг чылы пасталчатса – 3 ч, үгредіг чылы тоозылчатса – 3 ч.

Сыныхтағлыг тоғыстарға (сочинение, изложение, паза пасха даа тоуыстар) иртіре-ріне көрілчеткен частар – **6 ч.**

Резервнай частар – **2 ч.**

Тематической пәліктер паза темалар	Өөн содержаниязі	Ұгренчеткеннернің өөн идіглері
70.9.1. ХАКАС ТІЛНЕҒЕР ТИКСІ ОҢНАҒ (2 Ч)		
Хакас тілі пасха түрк тілдерінің ара- зында (2 ч)	Хакас тілі пасха түрк тілдерінің аразында. Түрк сөбірезіне кірчет- кен тілдернең тиксі танызары	Хакас тілі түрк тілі полчатханын оңниры
70.9.2. ТІЛ ПАЗА ЧООХ (2 ч)		
Тіл паза чоох (2 ч)	Тіл темазына чарыдылған пір кізі- нің аймах-пасха чооғын пүдірері: чарыдығлығ, искірігліг, паалағлығ. Ікі кізінің чооғы	Наука, үгредіг, хоос паза научно- популярнай литератураны хығыр- ғаны хоостыра, чуртас сизіглері хоостыра пір кізінің чооғын пү- дірері (6–7 чоохтағ); наука иски- риинен чоох тудары

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ўғренчеткеннернӱң ӧӧн идіглері
		Тіл сурығларына чарыдылған темаларча (ирткен материалға килістіре) паза чуртас сизіглері хоостыра ікі кізінің чооғында аралазары (4–5 реплика). Чоох кӧрімнерінің наука-ўғредігліг, хоос литература паза публицистика тексттерін аймах-пасха оңдайларнаң (таллап, танызығлығ, толдыра) ўннендір пілері. Хығырығның аймах-пасха кӧрімнерін (тілег, ўғредігліг паза аннаң даа пасха) пілері. Искен алай хығырған текстті чоохтиры (110 сӧстең асхынах нимес)
70.9.3. ТЕКСТ (4 ч)		
Текст, аның ӧӧн пілдіріглері (4 ч)	Текст паза аныу пілдіріглері. Чоох кӧрімнерінің пос оңдайлары (искірігліг, чарыдығлығ, сағынып чоохтанғаны)	Текстті аның пілдіріглеріне килістіре ўзўрері: темазы, ӧӧн сағызы, чоохтағларныу грамматика саринаң палғалызы, пўдізі паза тоо-

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің өөн идіглері
	Текстнең тоғынары: текстке план пүдірері (олаңай, толдыра, сурығлығ, тезис оңдайынаң). Тексттің өөн паза өөн нимес искірии. Текстте өтіг тіл оңдайлары: аймах источниктердең піліс табары, тіл сөстіктерінең тузаланары, тезистер, конспект	зылғаны пар полчатханы; текстте чоохтағларның палғалысчатхан оңдайларын көзідері; текст хайдағ чоох көріміне кірчеткенін чарыдары; тексттің өтіг тіл оңдайларын үзүрері. Аймах-пасха чоох көрімнеріне кірчеткен (наука-ўгреділіг, хоос литература паза публицистика) искен паза хығырған тексттернің содержаниезін оңиры (260 сөстең асхынах нимес); толдыра, хысхаңахти паза, таллап, паспин паза пазып, тексттің өөн саңызын паза темазын чоохтиры
70.9.4. ТІЛНІҢ ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КӨРІМНЕРІ (2 ч)		
Тілнің функциональнай көрімнері. Хазна-тоғыс стилы (2 ч)	Тоғыс стилы. Тоғыс стилынің киректелчеткені, функциялары паза тіл оңдайлары. Тоғыс стилынің жанрлары (заявление, чарыдығ-	Тоғыс стилынің (заявление, чарыдығлығ пічік, автобиография, ха-

Тематическай пӧлiктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезi	Ўgrenчeткеннернiң ӧӧн идiглерi
	лығ пiчiк, автобиография, хa-рактеристика). Наука стили. Наука стилинiң киректелчeткенi, функциялары паза тiл оңдайлары. Наука стилинiң жанрлары (реферат, наука темазына доклад). Текстте аймах чоох стильлеринiң пiрге киректелчeткенi, чоохтағларны текстте палғалыстырчаң оңдайлар	рактеристика) паза наука стилинiң, аның ӧӧн жанрларының (реферат, наука темазынча доклад) пос оңдайларын чарыдары. Тоғыс (заявление, чарыдығлығ пiчiк, автобиография, характеристика) паза публицистика стильлеринeң тексттер пӱдiрерi; тоғыс хоостыра пiчiктер пӱдiрерi
70.9.5. ТIЛ СИСТЕМАЗЫ (80 ч)		
Синтаксис. Кибiрлiг чоох. Танығлар турғызары (35 ч)		
Синтаксис – тiл науказының чардығы (1 ч)	Сӧс пiрiгiзi паза чоохтағ – синтаксистiң единицалары. Танығлар турғызары. Танығларның тузазы. Синтаксис – тiлдeңер науканың пӧлiгi	Синтаксис тiл науказының чардығы полчатханын оңниры. Синтаксистiң сӧс пiрiгiзi паза чоохтағ единицаларын таниры. Танығларның функцияларын пасхалиры

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ўгренчеткеннернің өөн идіглері
Сөс пірігізінің пілдіріглері. Сөс пірігістерінің өөн сөзі хоостыра көрімнері (5 ч)	Сөс пірігізінің пілдіріглері. Сөс пірігістерінің өөн сөзінің морфология пілдіріглері хоостыра көрімнері (иділістіг, имялығ, наречиеліг). Сөстерні палғалыстырчаң оңдайлар [согласование, устағлас (управление), примыкание]. Сөс пірігізін синтаксис саринаң үзүрері. Сөс пірігістерінің синонимиязы	Сөс пірігістерін өөн сөстің морфология пілдіріглері хоостыра таниры; сөс пірігізінде сөстернің палғалызын чарыдары. Сөс пірігістерін пүдірчең синнернең тузаланары
Чоохтағны тиксі хатиры (2 ч)	Чоохтағның өөн пілдіріглері: сағыс паза ўн саринаң тоозылғаны, грамматика саринаң пүдізі. Чоохтағларның чоох пөгіні хоостыра (искірігліг, сурығлығ, күстегліг) паза ўн хоостыра (хысхырымның, хысхырымның нимес) көрімнері, оларның ўн паза сағыс хоостыра пос оңдайлары	Чоохтағның өөн пілдіріглерін, чоохтағны, паспин паза пазып, пүдірчең оңдайларын чарыдары. Чоохтың пөгіні хоостыра чоохтағларны таниры; оларның ўн саринаң паза тузазы хоостыра пос оңдайларын чарыдары, күстегліг чоохтағларда күстегнің хайдағ формалар хоостыра пілдірілгенін чоохтиры

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ўгренчѳкеннернӱң ӧӧн идіглері
	Кӱстеглӱг чѳоохтағларда тӱлнӱң кӱс-тегнӱ таныхтачаң оңдайларынаң тузаланары. Ўн, сағыс хоостыра ӧнетӱн пазым идӱлчеткен сӧстер, танығлар. Пазып паза паспин, чѳоохтағлар пӱдӱрчең оңдайлар. Чѳоохтағның грамматика ӧӧннері хоостыра кӧрӱмнері (олаңай паза хадыл)	
Толдыра паза толдыра нимес чѳоохтағлар (2 ч)	Чѳоохтағның ӧӧн членнерінің саны хоостыра кӧрӱмнері (пӱр ӧӧн членнӱг, ікӱ ӧӧн членнӱг). Чѳоохтағның ікӱнчӱ орынның членнері пары хоостыра кӧрӱмнері (тараңхай паза тараңхай нимес). Толдыра паза толдыра нимес чѳоохтағлар	Чѳоохтың пӧгіні хоостыра чѳоохтағларны таниры; оларның тузазы хоостыра пос оңдайларын чарыдары, толдыра паза толдыра нимес чѳоохтағларны пасхалиры
Ікӱ ӧӧн членнӱг чѳоохтағлар. Чѳоохтағның ӧӧн членнері (8 ч)	Подлежащай паза сказуемай – чѳоохтағның ӧӧн членнері. Подлежащайның пӱлдӱрӱлчеткен оңдайлары	Чѳоохтағларны грамматика ӧӧннері хоостыра таниры; подлежащайның пӱлдӱрӱлчеткен оңдайларын, сказуе-

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўғренчеткеннернiң öөн идiглерi
	Сказуемайның көрiмнерi (олаңай идiлiс, хадыл идiлiс, имя, имя хадыл) паза аның пiлдiрiлчеткен оңдайлары. Подлежащайнаң сказуемайның аразында тире турғызары	майның көрiмнерiн паза пiлдiрiлчеткен оңдайларын пасхалиры. Олаңай чоохтағларны пүдiрчен синнернең тузаланары
Чоохтағның iкiнчi орынның членнерi, оларның көрiмнерi (8 ч)	Икiнчi орынның членнернiң көрiмнерi. Чарытхы – iкiнчi орынның член. Приложение – чарытхының пос оңдайлығ көрiмi. Толдырығ – чоохтағның iкiнчi орынның членi. Көнi паза тоғыртын толдырығлар. Обстоятельство – чоохтағның iкiнчi орынның членi. Обстоятельствонның көрiмнерi (орын, тус, пöгiн, сылтағ, идiг оудайының, син, молчас, уступительнай)	Чоохтағларның iкiнчi орынның членнерiн пасхалиры, көрiмнерiн орта оңнап, орта тузалан пiлерi

Тематическай поліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ұғренчеткеннернiң өөн идiглері
Пiр өөн членнiг чоохтағлар, оларның көрімнері (9 ч)	Пiр өөн членнiг чоохтағлар, оларның грамматика пiлдiрiглері. Пiр өөн членнiг чоохтағларның паза iкi өөн членнiг толдыра нимес чоохтағларның грамматика саринаң пасхалалчатханы. Пiр өөн членнiг чоохтағларның көрімнері: адалыстығ, iле-нимес сырайлығ, сырайы iле көзiдiлген, сырайы тиксi көзiдiлген, сырай козiдiлбеен. Пiр паза iкi өөн членнiг чоохтағларның синонимиязы. Пiр өөн членнiг чоохтағларны чоохта тузаланары	Пiр өөн членнiг чоохтағларны, оларның грамматика пiлдiрiглерін, морфология саринаң пiлдiрiлчеткен оңдайларын таниры; пiр өөн членнiг чоохтағларның көрімнерін (адалыстығ, сырайы iле көзiдiлген, сырайы iле нимес, сырайы тиксi көзiдiлген, сырайы көзiдiлбеен) пасхалиры; пiр өөн членнiг чоохтағларның грамматика саринаң пасхалалчатханын чарыдары; пiр паза iкi өөн членнiг олаңай чоохтағларның синонимиязы; пiр өөн членнiг олаңай чоохтағларның пос оңдайларын пiлері

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўғренчеткеннернiң öөн идiглерi
<i>Олаңай сидiктелген чоохтағ – 45 ч</i>		
Тöйi членнiг чоохтағлар. Тöйi членнернi тиксi адапчатхан сöстiг чоохтағлар, оларда танығлар турғызары (9 ч)	Тöйi членнiг чоохтағлар. Чоохтағның тöйi членнерi, оларның пiлдiрiглерi, палғалысчатхан оңдайлары. Союз чох паза тиңни союзтар полызиинаң палғалысчатхан тöйi членнер. Тöйi паза тöйi нимес чарытхылар. Тöйi членнер аразында танығлар турғызары. Тöйi членнернi тиксi адапчатхан сöстiг чоохтағлар, оларда танығлар турғызары	Чоохтағның тöйi членнерiнiң пiлдiрiглерiн, оларның палғалысчатхан оңдайларын чарыдары; тöйi паза тöйi нимес чарытхыларны пасхалиры; тöйi членнернi тиксi адапчатхан сöстернi табары
Тиңнестiрiс кизектiг чоохтағларда танығлар турғызары (6 ч)	Тиңнестiрiс кизектiг чоохтағларда танығлар турғызары. Чара турчатхан приложениелернi, толдырығларны, обстоятельстволарны, чарыдығлығ паза пiрiктiрiс тузалығ пүдiрiстернi танығнаң чарары	Чара турчатхан приложениелернi, толдырығларны, обстоятельстволарны, чарыдығлығ паза пiрiктiрiс тузалығ пүдiрiстернi танығнаң орта чарары

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглерi
Чара турчатхан членнiг чоохтағлар. Чоохтағның чары-дығлығ паза пiрiктiрiс тузалығ член-нерi (12 ч)	Чара турчатхан членнiг чоохтағлар. Чара турчатхан членнернiң көрiмнерi (чара турчатхан чарытхылар, приложениелер, обстоятельстволар паза толдырығлар). Чоохтағның чарыдығлығ паза пiрiктiрiс тузалығ членнерi	Олаңай сидiктелбеен чоохтағларны паза тöй членнернең, чара турчатхан членнернең сидiктелген чоохтағларны пасхалиры. Тиңнестiрiс кизектерiн танығларнаң пөл пiлерi; приложениелернi, толдырығларны, обстоятельстволарны, чарытчатхан паза пiрiктiрiс пүдiрiстерiн танығларнаң орта чар полары
Айланыстығ, кирiлген паза суғылған пүдiрiстiг чоохтағлар (4 ч)	Айланыстығ, кирiлген паза суғылған пүдiрiстiг чоохтағлар. Айланыс. Айланыстың тузазы, пiлдiрiлчеткен оңдайлары. Тараңхай паза тараңхай нимес айланыстар. Айланыстың чоохтағдағы орны. Айланыстығ чоохтағларны ўннендiрерi. Айланыстығ чоохтағларда танығлар турғызары	Айланыстығ, кирiлген паза суғылған чоохтағларны пасхалап пiлерi

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниязі	Ұғренчеткеннернің өөн идіглері
Кирилген пүдірістер (6 ч)	Кирилген пүдірістер, оларның чоохтағдағы тузалары паза ор- ны. Кирилген пүдірістернің туза- лары хоостыра көрімнері. Кирил- ген педірістерні, чоохтағларны паза тексттің чардыхтарын пал- ғалыстырчаң оңдай чіли тузала- нары. Кирилген пүдірістіг чоохтағ- ларда танығлар турғызары	Кирилген паза суғылған пүді- рістерні пасхалиры; кирилген паза суғылған пүдірістіг, айланыстығ паза междометиеліг чоохтағларны орта тузалан полары паза оларның чоохтағдағы тузазын оңниры. Сөс пірігістерін синтаксис саринаң үзүрері, олаңай чоохтағларны син- таксис паза танығлар саринаң үзү- рері; синтаксисче паза танығлар турғызарынча пілістерні, тіл са- ринаң үзүріглер итчетсе паза чоохта, тузаланаары
Суғылған пүдіріс- тер. Танығлар турғызары (4 ч)	Суғылған пүдірістер. Суғылған пүдірістерні орта тузаланаары. Суғылған пүдірістіг чоохтағларда танығлар турғызары	Суғылған пүдірістерні текстте, чоохта орта тузалан пілері

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернӱң ӧӧн идіглері
Кирилген паза суғылған пудірістіг, айланыстығ, хыйғыластығ чоохтағларда танығлар турғызар синнер (4 ч)	Кирилген паза суғылған пудірістіг, айланыстығ, хыйғыластығ чоохтағларны пудірчен синнер. Кирилген паза суғылған пудірістіг, айланыстығ, хыйғыластығ чоохтағларда танығлар турғызар синнер	Кирилген паза суғылған пудірістернӱ тиксі оңниры, пасхалиры; кирилген паза суғылған пудірістіг, айланыстығ паза междометиеліг чоохтағларны орта тузалан полары паза оларның чоохтағдағы тузазын оңниры
Тиксі хатиры – 4 ч: ўгредіг чылы пас-талчатса – 2 ч; ўгредіг чылы тоозыл-чатса – 2 ч	Ўгретчӱнӱң кӧрӱзӱнең	
Сыныхтағлығ тоғыстар иртірері (из-ложение, сочинение, сыныхтағлығ тоғыстар) – 6 ч	Ўгретчӱнӱң кӧрӱзӱнең	
Резервнай частар – 2 ч	Ўгретчӱнӱң кӧрӱзӱнең	

70.7. 9-чы КЛАСС (68 ч)

Частарның саны – **68 ч.**

Полған на классха пирилчеткен темаларның изеризин алыстырарға чарир.

Хатирына көрилчеткен частар – **4 ч**: үгредіг чылы пасталчатса – 2 ч; үгредіг чылы тоозылчатса – 2 ч.

Сыныхтағлығ тоғыстарға (сочинение, изложение паза пасха даа тоғыстар) иртіреріне көрилчеткен частар – **6 ч.**

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Үгренчеткеннернің өөн идіглері
70.10.1. ХАКАС ТІЛІНЕҒЕР ТИКСІ ОҢНАҒ (1 ч)		
Хакас тілінеҒер тик-сі оңнағ. Хакас тілі паза тилекейдегі тіл-лер (1 ч)	Хакас тілі паза тилекейдегі тіл-лер. Тіл синінеҒер оңнағ паза аның пілдіріглері. Хакас тілінің орфоэпия, лексика, морфология, синтаксис, стиль, орта паза паза танығлар турғызар синнері	Хакас тілінің хакас чоңының, Хакас Республиканың, халых чонның чуртазындағы орнын оңниры; хакас тілінің функцияларын пілері паза оларны чарыт пілері
70.10.2. ТІЛ ПАЗА ЧООХ (2 ч)		
Тіл паза чоох. Па-зылған паза пазыл-	Паспин паза пазып, пір кізінің, ікі кізінің, көп кізінің чооғы (хатиры).	Иб аразына теелчеткен, наука-үгредігліг темаларча ікі паза көп

Тематическай пөліктер паза темалар	Өөн содержаниезі	Ұгренчеткеннернің өөн идіглері
баан чоох, пір кізінің паза ікі кізінің чооғы, көп кізінің чооғы (хатиры) (2 ч)	Чоох тоғызының көрімнері: чоох- танчатханы хоостыра, пасчатхан хоостыра, тыңнап полчатхан хоос- тыра, хығырығ. Хакас тілінің орфоэпия, лексика, морфология, синтаксис, стиль, орта паза танығлар турғызар синнеріне чоохта паза пічікте тудынары. Ұгредіг тузалығ кинделернең, сөс- тіктернең паза пасха даа литера- турнанаң тузаланар оңдайлар	кізілернің чооғында (5 репликадаң көп) аралазарға: пос сағызынаң үлезіп, информация пиріп, информация алып паза ан. п. Наука-ұгредігліг, хоос, публицис- тика стильінең пазылған тексттер- ні үннендірчең аймах оңдайларны паза хығырығның аймах-пасха кө- рімнерін пілері. Искен алай хығыруан текстті пас- пин чоохтиры (140 сјс). Чоохта паза пічікте хакас лите- ратура тілінің синнеріне тудына- ры: ол санда текстті хобырчатса (130–150 сөс), ұгренілген прави- лолар хоостыра пүдірілген дик- тантты (30–35 сөс) пас полары
70.10.3. ТЕКСТ (2 ч)		
Текст. Текстте чоох- тың аймах функцио-	Аймах-пасха чоох көрімнерінің чоохта киректелчеткені, ол санда	Чуртаста полған нимелерге, хығы- рығ опыдына паза искусство

Тематическай пӧлiктер паза темалар	Ӧӧн содержаниезi	Ӱгренеткеннернiң ӧӧн идiглерi
нально- смысловой кӧрiмнерi (3 ч)	оларның тiл саринаң аймах оңдай- ларының хоос литература текзiнде киректелчеткенi. Аймах-пасха чоох кӧрiмнерiнiң хоос тiл оңдайларының текстте тузаланылчатханы. Текстнең тоғыс	произведениелерiне тӧстенiп, тексттер пӱдiрерi (ол санда 7 алай аннаң кӧп чоохтағлығ кiчiг сочинениелер пазары; 230 азыра сӧстiг класста пасчаң сочинение). Тексттi информация саринаң ча- рыдары: ӧӧн паза ӧӧн нимес ин- формацияны табары; аймах источ- никтердең пiлiс аларға паза ол пiлiснең Ӱгренiсте тузаланары. Пирiлген темача презентация оңдайынаң искiрiг идерi. Искен алай хығырған наука-Ӱгредiглiг тексттiң содержаниезiн таблица, схема хоостыра чарыдары
70.10.4. ТIЛНIҢ ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КӧРiМНЕРi (1 ч)		
Тiлнiң функцио- нальнай кӧрiмнерi, стильлерi (1 ч)	Хакас тiлiнiң функциональнай кӧрiмнерi (олаңай чоох; наука, наука-Ӱгредiглiг, публицистика,	Аймах функциональнай стильлер- ге кiрчеткен искен алай хығырған тексттернi, пазып алай паспин, тол-

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчѳкеннернӱ Ӗӧн идӱглѳри
	тоғыс, хоос литература стильлѳри). Наука стилѳи. Наука стилѳинӱ киректелчѳкенӱ, функциялары, пӧгинӱ паза тӱл оӧдайлары. Наука стилѳинӱ жанрлары (реферат, наука темазына доклад). Хоос литература тӱли паза анын хакас тӱлинӱ пасха функциональнай кӧрӱмнерӱнен пасхалалчатханы. Хоос чоохтын пӱлдӱрӱглѳри, тӱлнӱ хоос паза ӧтӱг оӧдайларынаӧ алғым тузаланылчатханы, хоости чоохталчатханы паза пасха стильлернӱ оӧдайларынаӧ тузаланылчатханы. Хакас тӱлинӱ ӧӧн хоос паза ӧтӱг оӧдайлары, оларнын чоохта тузаланылчатханы (метафора, эпитет, тӱннестӱрӱг, тӱрӱлдӱрӱс, ан. п.)	дыразынаӧ алай хысхаѳахти чӱтӱрѳргѳ. Толдыра изложениенӱ текзӱ 260 сӧстеӧ асхынах полбасха кирек, хысхаѳахти алай таллап пасчатхан изложениенӱ – 280 сӧстеӧ. Пос алай пасхазы пасхан тексттӱ прай тиксӱ алай содержаниезӱн чахсыландырап ўчўн, тўзѳт полары

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ўгренчеткеннернiң öөн идiглерi
	Текстте аймах чоох стильлерiнiң пiрге киректелчеткенi, чоохтағ- ларны текстте палғалыстырчаң оңдайлар. Тоғыс стильi. Тоғыс стильiнiң киректелчеткенi, функ- циялары паза тiл оңдайлары. Те- зистер, конспект, реферат, рецензия	
70.10.5. ТIЛ СИСТЕМАЗЫ 70.8.5.1. Синтаксис. Кибiрлiг чоох. Танығлар турғызары		
Хадыл чоохтағ (1 ч)	Хадыл чоохтағ (1 ч). Хадыл чоохтағдаңар тиксi оңнағ. Хадыл чоохтағларның көрiмнерi. Хадыл чоохтағларның чардыхтарының сағыс, пүдiзi паза ўн саринаң пiр полчатханы	Хадыл чоохтағ. Хадыл чоохтағ- ның чардыхтарының палғалыс- чатхан оңдайларын ўзүрерi. Араластығ хадыл, союз чох паза союзтығ (тиңни палғалыстығ паза теести палғалыстығ) хадыл чоох- тағларны таниры паза чарыдары. Хадыл чоохтағларның чардыхта- рын, оларны палғалыстырчатхан öөн оңдайларны табары.

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниези	Ўгренчткеннерниӱ ӧӧн идиглери
		Араластыг хадыл, союз чох паза союзтыг (тиӱни палгалыстыг паза теести палгалыстыг) хадыл чоохтагларны табары
Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтаг (тиӱни хадыл чоохтаг) (4 ч)	Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтаг, аныӱ пӱдизи паза пос ондайлары. Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагныӱ чардыхтарын палгалыстырчаӱ ондайлар (союзтар паза кизегестер). Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагларныӱ ѱн саринаӱ пос ондайлары. Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагларнаг чоохта тузаланары. Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагларныӱ паза олаӱай тӧӱй членниг чоохтагларныӱ аразындагы грамматическай синонимнер	Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагныӱ пӱдизин, аныӱ чардыхтарыныӱ сагыс паза ѱн хоостыра пир полчатханын чарыдары; тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагныӱ чардыхтарыныӱ аразындагы теестерни, оларныӱ ѱн саринаӱ пос ондайын чарыдары. Тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагларны пӱдирчеӱ синнерни паза тиӱни палгалыстыг хадыл чоохтагларныӱ чоохта тузаланылчатхан пос ондайларын онниры

Тематическай пöлiктер паза темалар	Öөн содержаниезi	Ұғренчеткеннернiң öөн идiглерi
	Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағларны пудiрерi паза оларның чардыхтарын танығларнаң чарары. Тиңни хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар саринаң үзүрерi	Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар турғызарынча үзүрерi паза оларда танығлар турғызар синнернең тузаланары
Теести палғалыстығ хадыл чоохтағ (теести хадыл чоохтағ) (34 ч)	Теести палғалыстығ хадыл чоохтағның öөн паза хоза чардыхтары. Теести хадыл чоохтағларын пүдiзi хоостыра көрiмнерi. Хоза чоохтағның турчатхан орны. Öөн паза хоза чоохтағларны палғалыстырчаң оңдайлар (союз, союз сöстерi, послелогтар, хозымнар). Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларның öөн паза хоза чардыхтарының аразындағы сағыс хоостыра теезiглер пастыра көрiмнерi. Подлежащай паза сказуемай хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ	Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларны таниры, öөн паза хоза чардыхтарны таныхтиры паза оларны палғалыстырчатхан оңдайларны чарыдары. Öөн паза хоза чоохтағларның аразындағы сағыс хоостыра теелiстер, оларны палғалыстырчатхан оңдайлар хоостыра теести палғалыстығ хадыл чоохтағларның көрiмнерiн пасхалиры; хоза чоохтағларның көрiмнерiн табары. Нинче-нинче хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағларны таап пiлерi

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӧӧн содержаниези	Ўгренчеткеннерниӊ ӧӧн идӱглерӱ
	хадыл чоохтағлар. Чарытхы паза толдырығ хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар Обстоятельство (тус паза орын, идӱгнӱн оңдайы хоостыра, сылтағ паза пӧгӱн, молчас паза уступительнай) хоза чоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар. Кӧп хоза чоохтағлығ теести хадыл чоохтағлар, оларныӊ кӧрӱмнерӱ. Теести палғалыстыӊ паза пасха хадыл чоохтағларныӊ грамматическай синонимиязы. Теести хадыл чоохтағларны пӱдӱрерӱ паза оларда танығлар турғызары	Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларны пӱдӱрчӧ синнернӱ паза теести палғалыстығ хадыл чоохтағларныӊ чоохта тузаланылчатхан пос оңдайларын оңниры. Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар турғызарынча ўзӱрерӱ паза оларда танығлар турғызар синнернеӊ тузаланары
Союз чох хадыл чоохтағ (6 ч)	Союз чох хадыл чоохтағданар тиксӱ оңнағ. Союз чох хадыл чоохтағныӊ чардыхтарыныӊ аразындағы сағыс хоостыра удур-тӧдӱр теелӱс	Союз чох хадыл чоохтағларныӊ чардыхтарыныӊ аразындағы теелӱстернӱ чарыдары. Ол теелӱстернӱн ўн паза танығлар полызиинан

Тематическай пӧлӱктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернӱ Ӗӧн идӱглери
	Союз чох хадыл чоохтағның чар- дыхтарын чарчатхан танығлар. Союз чох хадыл чоохтағларның кӧрӱмнері (соон сӱрістіре иртчеткен идӱглери таныхтапчатхан; сылтағ, чарыдығ, толдырығ тузалығ; тоғыр, тус, молчас паза аның салтары, тиңнестіріг). Союз чох хадыл чоохтағларның чоохта киректелчеткені. Союз чох паза союзтығ хадыл чоохтағлар- ның синонимиязы. Союз чох хадыл чоохтағның чар- дыхтарын танығларнаң чарары. Союз чох хадыл чоохтағда запятой паза точка запятой, ікі точка, тире танығлар турғызары. Союз чох хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар саринаң ўзўрері	зіділчеткені. Союз чох хадыл чоохтағларны пӱдірчең синнерні паза союз чох хадыл чоохтағларның чоохта ту- заланылчатхан пос ондайларын пілері. Союз чох хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар тур- ғызарынча ўзўрері паза оларда танығлар турғызар синнернең ту- заланары. Союз чох паза союзтығ хадыл чоох- тағларның синонимиязын табары, чоохта оларнаң тузаланары

Тематическай пӧліктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернӧ ӧӧн идіглері
Араластығ хадыл чоохтағ (1ч)	Араластығ хадыл чоохтағларның кӧрӧмнері. Араластығ хадыл чоох- тағларны синтаксис паза танығлар турғызар саринаң ўзўрері. Оларнаң чоохта тузалан пілері	Араластығ хадыл чоохтағларны таниры паза араластығ хадыл чоохтағларны пўдірчең ӧӧн син- нерні оңниры. Араластығ хадыл чоохтағларны синтаксис паза танығлар саринаң ўзўрері
Кӧні паза тоғыртын чоох (1 ч)	Кӧні паза тоғыртын чоохтығ чоох- тағларның синонимиязы	Кӧні паза тоғыртын чоохты тани- ры; кӧні паза тоғыртын чоохтығ чоохтағларның синонимиязын та- бары. Чоохха аймах ондайларнаң цитата кирері паза цитаталарнаң тузаланпілері
Тиксі хатиры 4 ч: ўгредіг чылы пастал- чатса – 2 ч; ўгредіг чылы тоозылчатса – 4 ч	Ўгретчінің кӧрізінең	

Тематическай пӧліктер паза темалар	Ӗӧн содержаниезі	Ўгренчеткеннернӧң ӧӧн идӧглерӧ
Сыныхтағлығ то- ғыстар иртірерӧ (из- ложение, сочинение, ан. п.) – 6 ч	Ўгретчӧнӧң кӧрӧзінең	

